

- Sisältää:**
1. Seurakunnan ja seurakuntayhtymän talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma -ohjeen päivitys
  2. Uusittu ohje seurakunnan ja seurakuntayhtymän rahoituslaskelmaⁿ laatimista varten

1. SEURAKUNNAN JA SEURAKUNTAYHTYMÄN TALOUSARVIO SEKÄ TOIMINTA- JA TALOUSSUUNNITELMA -OHJEEN PÄIVITYS

Kirkkohallitus on hyväksynyt ohjeen talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman tekemistä varten seurakunnille ja seurakuntayhtymille 20.1.1998. Ohje lähetettiin seurakunnille tiedoksi ja noudatettavaksi yleiskirjeessä nro 12 / 1998.

Kuluneiden vuosien aikana on tullut useita syitä päivittää em. ohjetta. Kirjanpitolakiin on tullut muutoksia ja alijäämän kattamisvelvollisuus on määritelty KJ 15 luvun ensimmäisessä pykälässä. Moniin asioihin on otettu vuosien varrella entistä selkeämpi kanta, miten toimintaa ja taloutta tulee hoitaa yhteisöissä, joissa on noudatettava kirjanpitolakia soveltuvin osin. Ohjeissa korostuu toiminnan ja talouden yhteensovittaminen sekä niiden yhtäaikainen suunnittelu, seuranta ja arviointi toiminnan ohjauksen välineenä.

Kirkkohallituksen virastokollegio hyväksyi 21.5.2002 päivitetyn ohjeen talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman tekemiseksi seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä. Sitä ennen ohjetta on valmisteltu laskentatoimen kehittämistyöryhmässä sekä kirjanpitoasioiden neuvottelukunnassa. Ohjeisiin liittyvistä asioista on pyritty keskustelemaan mm. seurakuntien edustajien kanssa, kirkkohallituksen sisällä sekä atk-ohjelmien toimittajien kanssa.

Liitteenä on päivitetty ohje seurakunnan ja seurakuntayhtymän talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelmien tekemistä varten. Talousarvio sekä toiminta ja taloussuunnitelma 2003-05 tehdään uuden ohjeen mukaan.

2. UUSITTU OHJE SEURAKUNNAN JA SEURAKUNTAYHTYMÄN RAHOITUSLASKELMAN LAATIMISTA VARTEN

Kirkkohallitus on hyväksynyt ohjeen rahoituslaskelman laatimiseksi seurakunnille ja seurakuntayhtymille 24.2.1998. Ohje lähetettiin seurakunnille tiedoksi ja noudatettavaksi yleiskirjeessä nro 12 / 1998.

Vuonna 1998 annettu ohje rahoituslaskelmasta esitettiin **liikepääomavirtalaskelmana**, kuten kirjanpitolautakunnan kuntajaosto oli **antanut** yleisohjeen vuonna 1996. Uudessa ohjeessa rahoituslaskelma **tehdään** kassavirtapohjaisena, kuten **kirjanpitolautakunnan** kuntajaosto on suositellut 23.4.1999. Rahoituslaskelman kaava on rakenteeltaan uusi ja sen tarkoituksena on antaa **entistä selkeämpää** tietoa seurakunnan todellisesta kassaan **perustuvasta rahaliikenteestä** ja kassavarojen muutoksesta tilivuoden aikana.

Seurakuntien ja seurakuntayhtymien talousarviossa on osoitettava, miten seurakunnan rahoitustarve katetaan (KJ 15:3 §). **Tilinpäätöksessä rahoituslaskelma täydentää tuloslaskelman**, taseen ja niiden liitetietojen antamaa kuvaa seurakunnan taloudellisesta tilanteesta. Rahoituslaskelman kautta on **nähtävissä**, mihin **seurakunnan tulot riittävät** ja kuinka **paljon** tarvitaan ulkopuolista rahoitusta. Rahoituslaskelman avulla voidaan ennustaa tulevien vuosien rahavirtoja, **suunnitella** investointien **rahoittamista** ja **reagoida riittävän** nopeasti taloudellisiin muutoksiin.

Kirkkohallituksen virastokollegio hyväksyi 21.5.2002 ohjeen rahoituslaskelmasta seurakunnissa ja **seurakuntayhtymissä**. Ohje on valmisteltu laskentatoimen **kehittämistyöryhmässä** ja kirjanpitoasioiden **neuvottelukunnassa**. Ohjeisiin **liittyvistä** asioista on keskusteltu mm. atk-ohjelmien toimittajien kanssa.

Liitteenä on uusittu ohje seurakuntien ja seurakuntayhtymien rahoituslaskelman **laatimista** varten. Talousarviota **sekä** toiminta- ja **taloussuunnitelmaa** 2003-05 **tehtäessä käytetään tämän** ohjeen mukaista rahoituslaskelmaa.

KIRKKOHALLITUS

Risto Junttila

Maija-Liisa Hietakangas

Kirkkohallituksen yleiskirje nro 20/2002

Liite 1 asiaan nro 1

Kirkkohallituksen virastokollegio 2 1.5.2002

**SEURAKUNNAN JA SEURAKUNTAYHTYMÄN TALOUSARVIOSEKÄ
TOIMINTA- JA TALOUSSUUNNITELMA**

SEURAKUNNAN JA SEURAKUNTAYHTYMÄN TALOUSAFWIO SEKÄ TOIMINTA- JA TALOUSSUUNNITELMA

1.	Talousarviota ja toiminta- ja taloussuunnitelmaa sekä kirjanpitoa koskevat säännökset	1
1.1.	Talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma	1
1.2.	Kirjanpito ja tilinpäätös	2
2.	Suunnittelun tavoitteet ja lähtökohdat	3
2.1.	Suunnittelun tavoitteet	3
2.2.	Suunnittelun lähtökohdat	3
3.	Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman tehtävät ja periaatteet	4
3.1.	Toiminnan ohjauksen näkökulma	4
3.2.	Kokonaistalouden näkökulma	4
3.2.1.	Alijäämän kattamisvelvollisuus	5
3.3.	Taloussuunnittelun periaatteita	5
4.	Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laadintaprosessi	6
4.1.	Talousarvion rakenne	6
4.2.	Valmistelun lähtökohdat	7
4.3.	Talousarviokehysten vahvistelu	8
4.4.	Talousarvion laadintaohje	8
4.5.	Talousarvion vahvistelu, hyväksyminen ja sen noudattaminen	9
4.6.	Talousarvion täytäntöönpano-ohje	9
4.7.	Talousarvion sitovuus	10
4.8.	Talousarvion muuttaminen	10
5.	Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman sisältö ja rakenne	11
5.1.	Yleisperustelut	11
5.2.	Käyttötalousosa	11
5.2.1.	Käyttötalousosan rakenne	11
5.2.2.	Toiminnalliset tavoitteet	12
5.2.3.	Määrärahat ja tuloarviot	14
5.2.4.	Sisäisten menojen ja tulojen ottaminen määrärahaan ja tuloarvioon	14
5.2.5.	Perustelut	15
5.2.6.	Käyttösuunnitelmat	15
5.3.	Tuloslaskelmaosa	15
5.3.1.	Tuloslaskelmaosaan otettavat määrärahat ja tuloarviot	16
5.3.2.	Sisäiset menot ja tulot tuloslaskelmaosassa	16
5.3.3.	Käyttötalousosan liittyminen tuloslaskelmaosaan	17
5.3.4.	Tuloslaskelmaosan vertailut	17
5.4.	Investointiosa	18
5.4.1.	Kustannusarvio ja määräraha	19
5.4.2.	Tuloarvio investointiosassa	19
5.4.3.	Oman vahvistuksen käsittely talousarviossa	20
5.4.4.	Investointivaraukset ja niiden käyttö	20
5.5.	Rahoitusosa	21
5.5.1.	Rahoitusosan rakenne	20
5.5.2.	Tuloslaskelman ja investointiosan liittyminen rahoitusosaan	22
6.	Talousarvion toteutumisvertailu	23
7.	Suunnitteluun liittyviä käsitteitä	24

Seurakunnan ja seurakuntayhtymän talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma

1. Talousarviota ja toiminta- ja taloussuunnitelmaa sekä kirjanpitoa koskevat säännökset

1.1. Talousarvio ja toimiuta- ja taloussuunnitelma

Seurakunnan talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laatimista koskevat säännökset on koottu kirkkojärjestyksen (KJ) 15 lukuun. Siinä säädetään myös vuotta pitemmän aikavälin toiminnan ja talouden suunnittelusta. Toiminnan ja talouden suunnittelu tapahtuu samanaikaisesti.

Seurakunnan varainhoitovuotena on kalenterivuosi. Kirkkovaltuuston on hyväksyttävä viimeistään edellisen vuoden loppuun mennessä seurakunnalle talousarvio. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä kirkkovaltuuston on hyväksyttävä myös vähintään kolme vuotta koskeva toiminta- ja taloussuunnitelma. Talousarviovuosi on toiminta- ja taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi. Talousarviossa ja toiminta- ja taloussuunnitelmassa hyväksytään tavoitteet ja määrärahat toiminnalle ja taloudelle. Talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman valmistelusta vastaa kirkkoneuvosto (KJ 15: 1,1-2).

Kirkkojärjestyksessä määrätään pitemmän aikavälin suunnitelmasta, joka tarkistetaan jokaisen talousarvion valmistelun yhteydessä siten, että se koskee talousarviovuotta ja vähintään kahta sitä seuraavaa vuotta. Siinä määritellään seurakunnan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet lähtien siitä, että edellytykset seurakunnan tehtävien hoitamiseen turvataan (KJ 15 : 1, 2).

Kirkkohallitus antaa tarvittaessa tarkempia ohjeita talousarvion laatimisesta, tuloveroprosentin vahvistamisesta, omaisuuden hoitamisesta, rahatoimen järjestämisestä, kirjanpidosta ja tilintarkastuksesta (KJ 15:14). Kirkkohallitus on antanut ohjeen seurakunnan ja seurakuntayhtymän talousarviosta sekä toiminta- ja taloussuunnitelmasta 20.1.1998. Tämä ohje korvaa em. ohjeen. Nyt annettavassa ohjeiden päivityksessä muutoksia on tullut seuraaviin asioihin

alijäämän kattamisvelvollisuus

kaavioita on uudistettu ja asioita on ilmaistu uudella tavalla, mikä helpottanee käytännön työtä

henkilöstötilinpäätös mainitaan

hautaustoimilain mahdollinen muutos, mikä aiheuttanee tarvetta entistä tarkempaan kustannusten kohdentamiseen

ohje investointivarausten purkamiseen

ohje maankäytön ja metsätalouden suunnittelusta on jätetty pois

Ohjeessa tarkoitetaan jäljempänä seurakunnalla myös seurakuntayhtymää, kirkkovaltuustolla myös yhteistä kirkkovaltuustoa ja kirkkoneuvostolla myös yhteistä kirkkoneuvostoa, ellei toisin ole sanottu.

Vuoden 2002 alusta tuli voimaan uusi säännös alijäämän kattamisvelvollisuudesta. Talousarviossa ja toiminta- ja taloussuunnitelmassa tai niiden hyväksymisen yhteydessä on päätettävä toimenpiteistä, joilla edellisen vuoden taseen osoittama alijäämä katetaan ottaen huomioon myös talousarvion laatimisvuonna kertyväksi arvioitu yli- tai alijäämä (KJ 15: 1, 3).

Seurakunnan taloutta on hoidettava hyväksytyin talousarvion mukaan. Talousarvio sitoo hallintoelimiä, toimintayksiköitä ja työaloja sekä henkilöstöä ja se on samalla näiden valvonnan väline. Sitovuus ilmenee siinä, ettei varoja saa käyttää muihin kuin talousarviossa osoitettuihin tarkoituksiin eikä enempää kuin niihin on osoitettu (KJ 15:2, 1).

Talousarvioon otetaan seurakunnan tehtävien hoitamisen ja toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat. Talousarviossa on myös osoitettava taloudellisen tuloksen muodostuminen sekä seurakunnan rahoitustarpeen kattamiskeinot. Talousarviossa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa. Samaa rakennetta noudatetaan myös toiminta- ja taloussuurmitelmassa sekä tilinpäätöksessä (KJ 15:3).

Kirkkovaltuusto voi muuttaa talousarviota, vaihtaa määrärahan käyttötarkoitusta ja korottaa määrärahaa kesken talousarviovuoden. Kun talousarvioon hyväksytään määrärahojen korotuksia kesken talousarviovuoden, tulee silloin päättää myös rahoitustarpeen kattamisesta. Kattamisvelvollisuus koskee talousarvion kaikkia muutoksia (KJ 15:6).

1.2. Kirjanpito ja tilinpäätös

Seurakunnan kirjanpitovelvollisuudesta, kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä on sen lisäksi mitä kirkkojärjestyksessä (KJ 15:9, 1) säädetään, soveltuvin osin voimassa, mitä kirjanpitolaissa (KPL 1336/1997) säädetään. Kirkkolainsäädäntö on kirjanpitolakiin nähden erityisasemassa. Siltä osin kuin mainittujen lakien säännökset poikkeavat toisistaan noudatetaan kirkkolakia ja -järjestystä.

Kirjanpidon on tuotettava talousarvion määrärahojen ja tuloarvioiden seurannassa tarvittavat tiedot. Investointimenot ja pääomarahoitukset sisältyvät talousarvioon ja kirjanpidon on tuotettava myös rahoitusosassa tarvittavat tiedot. Talousarvioon sisältyvät käyttötalous- ja tuloslaskelmaosan lisäksi investointi- ja rahoitusosan määrärahat ja tuloarviot, joten kirjanpidon on tuotettava myös investointi- ja rahoitusosan seurannassa tarvittavat tiedot.

Investointimenot ja -tulot eivät suoraan vaikuta seurakunnan tilikauden tulokseen. Käyttöomaisuuden hankintatarkoituksena aktivoidaan ja kirjataan suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan poistoina kuluksi. Poiston ensisijaisena tehtävänä on jaksottaa hankintameno vuotuisiksi kuluksi. Suunnitelman mukaiset poistot näkyvät menoina talousarvion tuloslaskelmaosassa. Kustannuslaskennallisena eränä poistot voidaan esittää myöskin käyttötalousosassa. Seurakunnissa tulee noudattaa hyvää kirjanpitoa (KPL 1:3).

Tilinpäätöksen tulee antaa oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (KPL 3:2). Tilikaudelta on laadittava tilinpäätös, johon kuuluvat tuloslaskelma, tase ja niiden liitetiedot sekä talousarvion toteutusvertailu ja kirkkojärjestyksen 9 luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimintakertomus (KJ 15:9, 2). Toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys seurakunnan yksiköitten toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisesta.

Seurakunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Talousarvion toteutusvertailussa seurataan toiminnallisten tavoitteiden, määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumista.

Seurakunnalla tai seurakuntayhtymällä tulee olla taloussääntö, joka sisältää yksityiskohtaiset määräykset seurakunnan taloudenhoidosta kuten rahatoimesta, tilinpidosta, talousarviosta,

omaisuuden hoidosta ja tilintarkastuksesta. Taloussäännön hyväksyy kirkkovaltuusto (KJ 15:8).

Kirkkohallituksen asettaman kirjanpitoasioiden neuvottelukunnan tehtävänä on antaa pyynnöstä ohjeita ja lausuntoja kirjanpitolain ja kirkkohallituksen antamien ohjeiden soveltamisesta seurakuntien kirjanpidossa. Kirjanpitoasioiden neuvottelukunnan tehtävänä on myös yleisten neuvojen ja ohjeiden antaminen kirjanpitolain soveltamisesta ja kirjanpidon pitämisestä, tarkoituksena hyvän kirjanpitotavan edistäminen seurakunnissa. Kauppa- ja teollisuusministeriössä toimivan kirjanpitolautakunnan ja erityisesti kirjanpitolautakunnan kuntajaoston ohjeet ja suositukset ovat soveltuvin osin voimassa myös seurakunnissa.

2. Suunnittelun tavoitteet ja lähtökohdat

2.1. Suunnittelun tavoitteet

Seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelmien tavoitteena on korostaa kirkkovaltuuston päätösvaltaa toiminnan ja talouden suunnittelussa. Suunnittelussa talousarvio kytketään pitemmän aikavälin toiminta- ja taloussuunnitteluun. Suunnittelun tavoitteena on osoittaa keinot kokonaistalouden tasapainottamiseksi. Tähän velvoittaa säännös alijäämän kattamisvelvollisuudesta suunnitelmakaudella. Suunnittelun tavoitteena on korostaa toiminnan ja talouden tiivistä yhteyttä, taloudellisten resurssien merkitystä sekä suunnittelun realistisuutta. Toiminnan ja talouden suunnittelu ei ole päämäärä sinänsä, vaan sen tehtävänä on auttaa seurakuntaa toteuttamaan perustehtävänsä ja selviytymään käsillä olevista ja tulevista haasteista nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä.

2.2. Suunnittelun lähtökohdat

Kirkkojärjestyksen edellyttämä toiminnan ja talouden suunnittelu on selkeästi lyhyen aikavälin operatiivista suunnittelua. Operatiivisessa suunnittelussa (1 – 3 vuotta) konkretisoidaan seurakunnan lyhyen aikavälin toiminta yksilöimällä tarvittavat toimenpiteet ja valitsemalla tarkoituksenmukaiset toimintatavat tavoitteiden toteuttamiseksi ja sovitujen vaikutusten aikaansaamiseksi sekä osoitetaan toiminnan rahoitus.

Toiminnan ja talouden suunnittelu on mahdollisuuksien selvittämistä ja hyödyntämistä, erilaisten toimintavaihtoehtojen etsimistä, palvelujen asettamista tärkeysjärjestykseen, ongelmien ratkaisuvaihtoehtojen hakemista ja toiminnan sopeuttamista seurakunnan tuloperustaan.

Seurakunnissa tarvitaan edelleen myös pitemmän aikavälin suunnittelua, jossa pohditaan esim. 4 – 20 vuoden perspektiivillä seurakunnan kehittämistä, toiminnan visioita, strategioita ja painopistealueita. Strategisen suunnittelun haasteena on samanaikaisesti uudistaa, jäsentää ja ylläpitää toimintaa.

Pitemmän aikavälin tavoitteita koskevaan keskusteluun tulisi kytkeä mukaan luottamuselinten ohella sekä seurakunnan ylin johto että mahdollisuuksien mukaan työalojen johtavat viranhaltijat ja viime kädessä kaikki seurakunnan työntekijät. Keskustelussa tulisi lähteä liikkeelle nykytilanteesta; mitä seurakuntamme tekee, miksi se tekee juuri näitä toimintoja, miksi se on olemassa? Seurakunnan toiminta-ajatukseksi tulisi voida em. pohdinnan tuloksena kiteyttää muutama lause seurakunnan olemassaolon perustaksi. Seurakunnan tulevaisuuden näkymiä hahmoteltaessa tulee ottaa huomioon seurakunnan väestön määrän ja rakenteen muutokset, muutokset seurakunnan toimintaympäristössä sekä muutokset seurakunnan taloudessa.

Strateginen ja operatiivinen suunnittelu ovat toinen toistaan täydentäviä seurakunnan kehittämisen ja johtamisen konkreettisia työvälineistä. Operatiivinen suunnittelu tarvitsee tuekseen strategista suunnittelua.

Onnistuneen toiminnan ja talouden suunnittelu edellyttää, että luottamushenkilöt sekä toiminnasta ja taloudesta vastaavat viranhaltijat ja työntekijät yhdessä miettivät seurakunnan asioita. Suunnittelujärjestelmä palvelee vuorovaikutuksen ja yhteisyyden lisäämistä seurakunnan eri toimijoiden välillä.

3. Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman tehtävät ja periaatteet

3.1. Toiminnan ohjauksen näkökulma

Talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma ovat kirkkovaltuuston tärkeimpiä toiminnan ja talouden ohjausvälineitä. Muut hallintoelimet, toimintayksiköt ja työalat ohjaavat toimintaa käyttösuunnitelmilla. Talousarvion kiinteä yhteys muuhun suunnitteluun on todettu kirkkojärjestyksessä, jonka mukaan talousarviovuosi on toiminta- ja taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarviossa ja toiminta- ja taloussuunnitelmassa hyväksytään seurakunnan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Suunnittelussa korostetaan toiminnan ja talouden tiivistä yhteyttä, taloudellisten resurssien merkitystä ja suunnittelun realistisuutta. Talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma on laadittava siten, että edellytykset seurakunnan tehtävien hoitamiseen turvataan myös pidemmällä aikavälillä.

3.2. Kokonaistalouden näkökulma

Seurakunnan kokonaistalouden näkökulmasta tarkasteltuna ohjausvälineinä toimivat talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman tuloslaskelma- ja rahoitusosa. Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman tulee antaa oikea kuva seurakunnan taloudesta, osoittaa seurakunnan taloudellisen tuloksen muodostuminen sekä keinot kokonaistalouden tasapainottamiseksi ja rahoitustarpeen kattamiseksi.

Tuloslaskelmaosassa esitettävät kokonaistalouden keskeiset erät ovat varsinaisen toiminnan eli käyttötalouden tulot ja menot, verotulot, keskusrahastolta saatavat toiminta-avustukset sekä suunnitelman mukaiset poistot. Vakaan talouden lähtökohtana on, että toiminnan menokehitys sopeutetaan keskeisten tuloerien kehitykseen. Sopeutuksen onnistuminen on nähtävissä tuloslaskelmaosassa tulorahoituksen riittävyysnä menoihin nähden eri suunnitelmavuosina. Tuloslaskelmaosasta suoraan saatavat välitulokset ovat toimintakate (= toimintajäämä), vuosikate, tilikauden tulos ja tilikauden yli- tai alijäämä.

Rahoitusosassa osoitetaan, miten seurakunnan menot rahoitetaan. Sen avulla kootaan tulorahoituksen ja investointien sekä anto- ja ottolainauksen kassavirrat yhteen laskelmaan. Seurakunnan toiminnan häiriötön jatkuminen edellyttää, että rahan lähteiden on katettava rahan käyttö. Jos tulorahoitus ei riitä menoihin, seurakunnan rahoitusosassa on osoitettava, miten rahoitustarve katetaan. Seurakunta voi kattaa rahoitustarvettaan lainanotolla tai vapauttamalla rahoitus- tai vaihto-omaisuuteen sitoutunutta pääomaa.

Seurakunnan rahoituksessa on varmistettava maksuvalmiuden riittävyys. Talouden vakaus edellyttää lisäksi, etteivät sitoumukset ja niihin liittyvät riskit ylitä seurakunnan voimavaroja. Sitoumuksia, joihin saattaa liittyä huomattavia riskejä, ovat mm. takaukset ja lainananto.

3.2.1. Alijäämän kattamisvelvollisuus

Seurakuntatalouden keskeinen periaate on tulojen ja menojen tasapaino. Muodollista tulojen ja menojen tasapainottamista eli pyrkimystä nollatulokseen ei edellytetä vuositasolla. Tili-kauden tulos talousarviossa yksittäisenä suunnitelmavuotena voi olla yli- tai alijäämäinen. Kirkkojärjestyksen 15 luvun 1 §:ään on lisätty uusi 3 momentti, jonka mukaan talousarviossa ja toiminta- ja taloussuunnitelmassa tai niiden hyväksymisen yhteydessä on päätettävä niistä toimenpiteistä, joilla edellisen vuoden taseen osoittama alijäämä katetaan ottaen huomioon myös talousarvion laatimisvuonna kertyväksi arvioitu ali- tai ylijäämä. Alijäämän kattamisvelvollisuutta sovelletaan ensimmäisen kerran laadittaessa vuonna 2002 vuoden 2003 talousarviota ja 2004 – 2005 toiminta- ja taloussuunnitelmää.

Tilinpäätöksen osoittamalla alijäämällä tarkoitetaan alijäämää, joka saadaan, kun taseen vastattavaa -puolen kohdat “edellisten tilikausien yli-/alijäämä” sekä “tilikauden yli-/alijäämä” lasketaan yhteen. Talousarviovuonna kertyväksi arvioidulla alijäämällä tarkoitetaan kirkkovaltuuston hyväksymässä talousarviossa arvioitua alijäämää. Talousarvion muutosten vaikutukset arvioituihin yli- tai alijäämiin otetaan myös huomioon.

Uuden säännöksen tarkoituksena on kiinnittää huomiota seurakunnan talouden tasapainottamiseen. Kirkkoneuvoston tulee tehdä toimintakertomuksessa tai sen antamisen yhteydessä esitys tilikauden tuloksen käsittelyä ja talouden tasapainottamista koskeviksi toimenpiteiksi. Tasapainotuksessa kirkkoneuvoston on otettava kantaa siihen, mitä muutoksia kuluvan vuoden talousarvioon tai vahvisteilla olevan talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelmän kehyksiin on tehtävä.

3.3. Taloussuunnittelun periaatteita

Taloussuunnittelun periaatteita ovat mm. vuotuisperiaate, tasapainoperiaate, täydellisyysperiaate, bruttoperiaate, nettoperiaate, yhtenäisyysperiaate ja julkisuusperiaate.

Vuotuisperiaate merkitsee sitä, että talousarvio sisältää vain yhden varainhoitovuoden suori-teperusteiset menot ja tulot. Varaukset ja rahastosiirot ovat tilikauden tuloksen käsittelyeriä, joita koskeva suunnitelma esitetään talousarvion tuloslaskehnaosassa.

Tasapainoperiaate tarkoittaa, että tulojen on suunnitelmakaudella katettava menot ja seurakunnan maksuvahniuden tulee aina olla riittävä. Talousarvion rahoitusosassa osoitetaan, miten seurakunnan tulorahoitus riittää investointien kattamiseen. Rahoitustoiminnan muutoksilla osoitetaan, miten näin syntynyt rahajäämä katetaan tai käytetään seurakunnan rahoitusaseman muuttamiseen.

Täydellisyysperiaatteen mukaan talousarvioon on otettava seurakunnan rahan käyttö ja rahan lähteet kokonaisuudessaan. Tiedossa olevia menoja tai tuloja ei voi jättää talousarviosta pois.

Bruttoperiaatteella tarkoitetaan sitä, että tulot ja menot päätetään talousarviossa ja toiminta- ja taloussuunnitelmassa bruttomääräisinä eli menoja ei vähennetä tuloista.

Nettoperiaatteella tarkoitetaan, että kirkkovaltuusto voi päättää menojen ja tulojen erotuksen (toimintakatteen) määrärahana tai tuloarviona. Näin voidaan menetellä esim. liiketoiminnassa ja toiminnassa, jossa myyntitulojen osuus on merkittävä sekä sisäisiä palveluja tuottavien yksiköiden toiminnassa. Myös tilaajatuottaja -mallin tuottajayksiköiden sitovuustasona on perusteltua käyttää toimintakatetta (kts. jäljempänä kohta Suunnitteluun liittyviä käsitteitä).

Yhtenäisyysperiaate edellytti, että kirkkovaltuusto päättää talousarvioista ja toiminta- ja taloussuunnitelmasta yhtenä kokonaisuutena samassa käsittelyssä.

Julkisuusperiaate edellyttää, että talousarvio on julkinen asiakirja, johon kenellä tahansa on oikeus tutustua. (vrt. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta, JulkL 621/1999).

4. Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laadintaprosessi

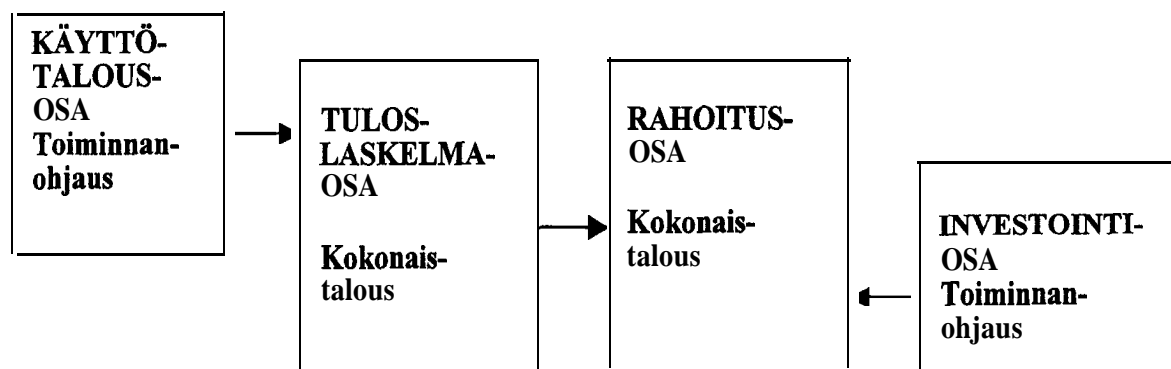
4.1. Talousarvion rakenne

Kirkkojärjestykseen sisältyvät säännökset talousarvion laadinnasta, rakenteesta ja täytäntöönpanosta. Seurakunnan talousarviossa suunnitellaan seurakunnan toimintaa ja taloutta yhden vuoden aikana. Talousarvio on määrämuotoon laadittu juridisesti sitova seurakunnan toimintaa ja taloutta koskeva suunnitelma. Seurakunnan talousarvion hyväksyy seurakunnan ylin päättävä elin eli kirkkovaltuusto. Talousarviossa hyväksytyt toiminnalliset tavoitteet ja niiden toteuttamiseen myönnetty määräraha sekä menojen kattamiseen kertyväksi arvioidut tuloarviot sitovat seurakunnan hallintoelimiä ja henkilöstöä.

Talousarviossa tulee olla käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa. Käyttötalous- ja investointiosa edustavat toiminnanohjauksen näkökulmaa, kun taas tuloslaskelma- ja rahoitusosa edustavat kokonaistalouden näkökulmaa. Käyttötalous- ja investointiosa osoittavat, mihin seurakunta kohdistaa käytettävissä olevat taloudelliset resurssinsa. Tuloslaskelma- ja rahoitusosa osoittavat, miten seurakunnan taloudellinen tulos muodostuu ja miten seurakunta toimintansa rahoittaa.

Laadittavan talousarvion tulee olla verrattavissa edellisen vuoden tilinpäätökseen ja kuluvan vuoden talousarvioon.

Kuva 1. Seurakunnan talousarvion osat ja niiden liittyminen toisiinsa

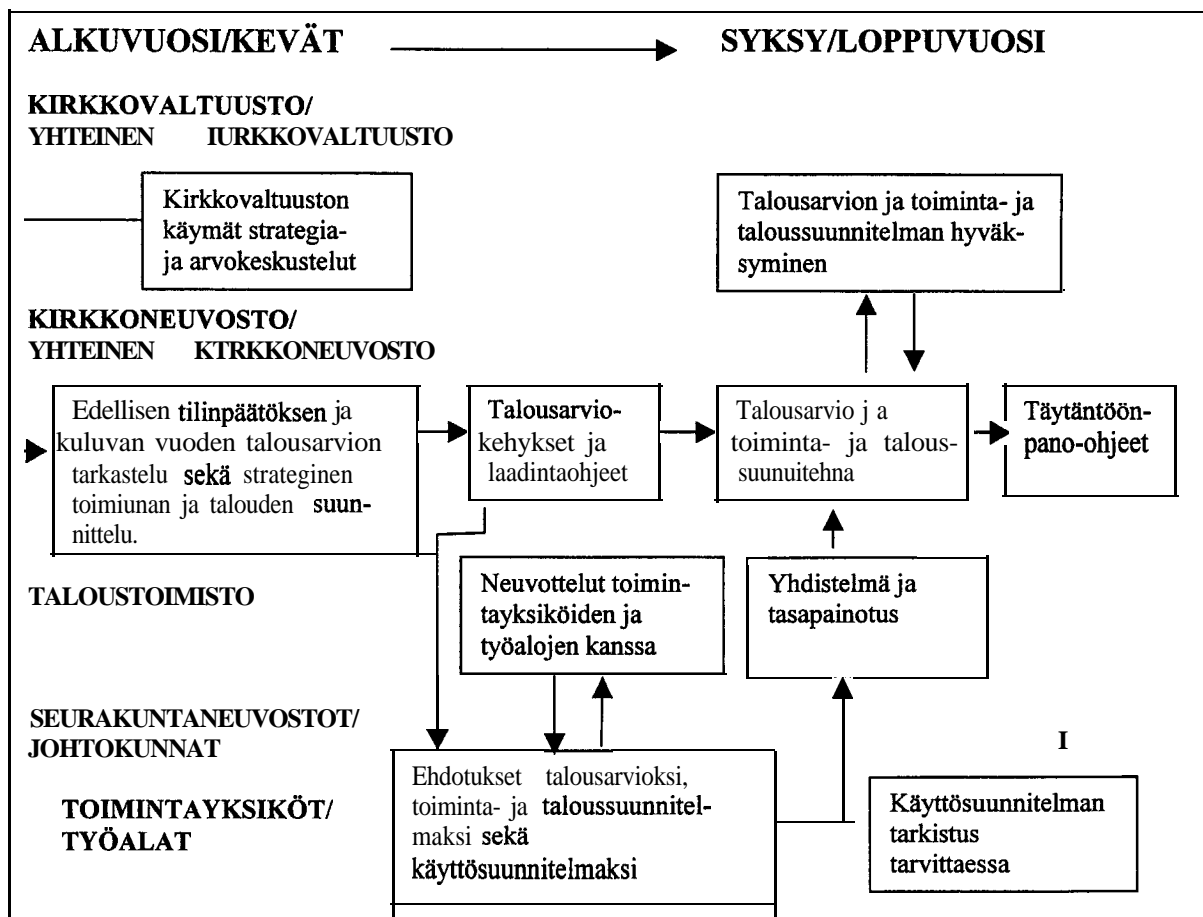

4.2. Valmistelun lähtökohdat

Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman perustana tulisi olla kirkkovaltuuston hyväksymä pitkän aikavälin strategiasuunnitelma tai vastaava. Tulevan vuoden talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman valmistelu alkaa keväällä edellisen vuoden tilinpäätöksen valmistuttua. Kirkkovaltuuston olisi hyvä jo tässä vaiheessa olla mukana talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laadinnassa. Tulevaisuuden tarkastelussa lähtökohtana ovat nykytilan arviointi ja analysointi, tulevaisuuden näkymien tarkastelu, aikaisemmin asetettujen tavoitteiden toteutumisen arviointi sekä käytettävissä olevien resurssien analysointi.

Kirkkolain 15 luvun 2 §:n mukaan kirkkovaltuusto vahvistaa tuloveroprosentin. Seurakunnan tuloveroprosentista päättäminen on keskeinen osa talousarvion hyväksymistä. Seurakunnan tuloveroprosentti ja sen perusteella kertyvä kirkollisvero on seurakunnan talouden perusta ja siitä keskusteleminen tulisi ottaa esille lähettäessä valmistelemaan tulevaa talousarviota ja toiminta- ja taloussuunnitelmaa.

Kuva 2. Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman valmisteluprosessi

Valmisteluprosessin aikataulu vaihtelee seurakunnan koosta ja hallinto-organisaatiosta riippuen. Suurissa seurakuntayhtymissä talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman valmistelu käynnistyy yleensä jo keväällä maaliskuusta huhtikuussa, kun taas pienissä seurakunnissa vastaava valmisteluprosessi voi käynnistyä vasta syys- lokakuussa.

4.3. Talousarviokehysten valmistelu

Talousarviokehykset perustuvat verotuloennusteeseen, tulevaisuuden näkymiin, toiminnan määrän ja laadun muutoksiin, aikaisemmin tehtyihin strategisiin linjauksiin jne. Lähtökohtina ovat myös kuluvan vuoden talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma ja viimeksi valmistunut tilinpäätös. Kehykset muodostavat sen taloudellisen liikkumavaran, jonka puitteissa eri toimintayksiköitten/työalojen tulee laatia omat talousarvio- ja toiminta- ja taloussuunnitelmaehdotuksensa. Kehyksistä ja muista annettavista ohjeista ja perusteista päättää kirkkoneuvosto eri osapuolten kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen.

Seuraavan vuoden talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman valmistelu aloitetaan tarkastelemalla edellisen vuoden tilinpäätöstä, taserakennetta, seurakunnan talouden asemaa yleisesti ja taserakenteen korjaustarpeita ja -mahdollisuuksia yhdessä toiminnan tarkastelun kanssa. Talousarviokehysten perusteena ovat voimassa oleva toiminta- ja taloussuunnitelma, edellisen vuoden tilinpäätös tai tilinpäätösarvio sekä kirkkovaltuuston mahdollisesti muuten esille tuomat tulevaisuuden näkymät ja kannanotot. Sen jälkeen voidaan määrittellä puitteet toiminnan sekä meno-tulorakenteen ja taserakenteen muutoksille. Näin lähtökohta talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman valmistelulle on seurakunnan toiminnan ja talouden rakenteissa kokonaisuutena eikä yksinomaan menojen ja tulojen tasapainottamisessa.

Seuraavan vuoden investointien kokonaismäärän ja niiden rahoituksen arvioinnin jälkeen saadaan koko seurakuntaa varten seuraavan vuoden talousarvion kehykset. Kehykset jaetaan toimintayksikkö- tai työalakohtaisesti. Toiminnalliset tavoitteet tulevat vallitsevasta tilanteesta, aikaisemmin hyväksytyistä toiminta- ja taloussuunnitelmasta ja neuvotteluista, joissa konkreettisista tavoitteista sovitaan työaloittain ja esimies-alaiskeskusteluissa myös työntekijätasolla.

4.4. Talousarvion laadintaohje

Hyväksytyään talousarviokehykset kirkkoneuvosto antaa talousarvion laadintaohjeen toimintayksiköille ja työaloille. Laadintaohjeessa saatetaan yksiköiden tietoon talousarviokehykset eli ns. raamit, joiden puitteissa kunkin toimintayksikön/työalan tulee laatia talousarvioehdotuksensa. Laadintaohjeessa annetaan myös ohjeita toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden asettamisesta, millä tasolla tavoitteita toivotaan annettavan ja miten konkreettisia niiden tulee olla. Laadintaohjeessa on hyvä muistuttaa siitä, että talousarviossa asetettujen tavoitteiden toteutumista tulee seurata talousarviovuoden aikana ja arviointi tavoitteiden toteutumisesta tapahtuu viimeistään tilinpäätöksessä toimintakertomusta laadittaessa.

Laadintaohjeessa annetaan myös ohjeet kone- ja kalustohankintoja koskevien ehdotusten tekemisestä ja siitä, mitkä hankinnat kuuluvat käyttötalousosaan ja mitkä taas investointiosaan. Investointiosaan kuuluvien hankintojen hankintarajan tulee olla määritelty kirkkovaltuuston hyväksymässä seurakunnan poistosuunnitelmassa (aktiivointiraja).

Talousarvion laadintaohjeessa annetaan määräykset laadinta-aikataulusta ja tavasta, jolla yksiköiden tiedot kootaan yhteen. Suositeltavaa on luoda atk:lla valmiit lomakepohjat, joita toimintayksiköt ja työalat voivat hyödyntää laatiessaan omia talousarvio- ja toiminta- ja taloussuunnitelmaehdotuksiaan. Atk:n hyväksikäyttö helpottaa lomakkeiden täyttämistä ja tietojen siirtoa yksiköistä taloustoimistoon. Taloustoimiston tehtävänä on koota toimintayksiköitten ja työalojen ehdotukset seurakunnan talousarvio- ja toiminta- ja taloussuunnitelmaehdotukseksi.

4.5. Talousarvion valmistelu, hyväksyminen ja sen noudattaminen

Toimintayksiköt ja työalat valmistelevat talousarvio- ja toiminta- ja taloussuunnitelmaehdotuksensa kirkkoneuvoston antamien kehysten ja ohjeiden pohjalta ja antavat ne kirkkoneuvostolle seurakunnan talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laatimista varten. Tarvittaessa seurakunnan taloudesta vastaavat neuvottelevat yksiköiden kanssa niiden ehdotusten sopeuttamisesta kokonaistalouden kehyksiin.

Kirkkovaltuusto hyväksyy jokaista varainhoitovuotta varten seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle viimeistään edellisen vuoden joulukuussa talousarvion ja sen hyväksymisen yhteydessä myös vähintään kolmea vuotta koskeva toiminta- ja taloussuunnitelma. Talousarviovuosi on toiminta- ja taloussuunnitelmassa ensimmäinen vuosi (KJ 15: 1,1). Kirkkoneuvoston on annettava talousarvio- ja toiminta- ja taloussuunnitelmaesitys kirkkovaltuustolle, joka hyväksyy sen vuoden loppuun mennessä.

Seurakuntayhtymässä on seurakuntaneuvostoille varattava tilaisuus antaa lausunto talousarviosta ennen talousarvioesityksen viemistä yhteisen kirkkovaltuuston käsittelyyn (KJ 10: 14).

Talousarviossa ja toiminta- ja taloussuunnitelmassa hyväksytään seurakunnan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Talousarvioon otetaan toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot. Seurakunnan toiminnassa ja taloudessa on noudatettava talousarviota (KJ 15:2).

Kirkkovaltuusto vahvistaa sekä talousarvion että toiminta- ja taloussuunnitelman samankaltaisesti. Talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma ovat sisällöltään ja rakenteeltaan samanlaisia. On kuitenkin huomattava, että talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman välillä on eroa oikeudellisessa sääntelyssä.

Juridiselta kannalta katsottuna talousarvio on yksityiskohtaisesti säännelty ja ohjeistettu. Kirkkovaltuuston hyväksymä talousarvio on oikeudellisesti sitova toimintaohje seurakunnan hallintoelimille ja henkilöstölle. Talousarviossa olevia määrärahoja ei voida ilman kirkkovaltuuston päätöstä ylittää eikä niiden käyttötarkoitusta muuttaa.

Vaikka oikeudellisesti talousarvion sitovuus onkin vahvempi kuin toiminta- ja taloussuunnitelman, on myös toiminta- ja taloussuunnitelma seurakunnan hallintoelimiä ja henkilöstöä toiminnallisesti velvoittava asiakirja.

4.6. Talousarvion täytäntöönpano

Kirkkovaltuuston hyväksytyä talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman kirkkoneuvoston tehtävänä on huolehtia, että kaikki asianosaiset saavat tarpeelliset tiedot talousarviosta ja toiminta- ja taloussuunnitelmasta sekä niitä koskevista mahdollisista lisäohjeista. Käytännössä kirkkoneuvosto vastaa siitä, että kirkkovaltuuston hyväksymää talousarviota noudatetaan.

Kirkkoneuvosto voi antaa ohjeen talousarvion täytäntöönpanosta ja toteuttamisesta. Talousarvion toteuttamisohjeessa kirkkoneuvosto voi antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita mm. talousarvion sitovuustasosta, laskujen hyväksymismenettelystä ja hankintojen suorittamisesta. Toteuttamisohje voi sisältää määräykset myös siitä, millaisiin toimenpiteisiin toimintayksikön tai työalan on ryhdyttävä, jos sen käyttöön myönnetyt määrärahat eivät jostain syystä riitä suunnitellun toiminnan toteuttamiseen.

4.7. Talousarvion sitovuus

Määrärahat ja tuloarviot voidaan talousarviossa määrätä sitoviksi joko brutto- tai **nettoperiaatteen** mukaan. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä **päätetään** sitovuustasosta.

Talousarvion sitovuustasolla tarkoitetaan sitä kirkkovaltuuston hyväksymää määräraha- tai tulotavoitetasoa, jonka puitteissa **määrärahat** tai tulotavoitteet **päätetään**. Jos sitovuustaso on **pääloukkataso**, kirkkovaltuusto **päätää** ainoastaan **pääloukkien** 1-5 loppusummat. Jos sitovuustaso on kustannuspaikkataso, **määrärahat** ja tuloarviot **päätetään** kustannuspaikoittain kokonaissummina. **Seurakuntayhtymässä** sitovuustaso on usein lukutaso, jolloin **määrärahat** ja tuloarviot **päätetään** yhtymän yhteisissä luottamuselimissä seurakuntakohtaisesti. **Määrärahojen** tarkemmasta erittelystä voidaan **päätää** sitovuustason sisällä ns. käyttösuunnitelmilla, jotka ovat **sisäisiä** budjetteja toiminnan johtamista, suunnittelua ja **määrärahan** ja tuloarvion toteutumisen seurantaa varten.

Toimintayksiköllä/työalalla on valtuutus käyttää sille talousarviossa osoitettu määräraha. Yksikkö ei saa ylittää sille talousarviossa osoitettua määrärahaa. Jos määräraha osoittautuu riittämättömäksi, on talousarviota muutettava. Muutoksen yhteydessä on osoitettava, miten rahoitustarve katetaan.

Nettoperiaatteen hyväksyminen edellyttää määrärahojen ja tuloarvioiden yhdenmukaista kohtelua. **Määrärahojen** korottamista tai tuloarvion alentamista koskeva talousarvion muutos on käsiteltävä kirkkovaltuustossa riippumatta siitä, johtuuko poikkeama arvioitujen bruttomenojen ylittymisestä vai bruttotulojen alittumisesta.

4.8. Talousarvion muuttaminen

Talousarvioon tehtävistä muutoksista **päätää** kirkkovaltuusto. **Määrärahan** korotuksen tai tuloarvion alentamisen yhteydessä joudutaan arvioimaan myös toimintaa koskevien tavoitteiden muutostarvetta. Esimerkiksi **säästö päätöksen** yhteydessä on arvioitava, ovatko asetetut toiminnalliset tavoitteet oikeassa suhteessa muutettuihin määrärahoihin ja tuloarvioihin.

Määrärahan muutosesityksessä selvitetään myös muutoksen vaikutus toiminnallisiin tavoitteisiin ja tuloarvioihin. Vastaavasti toiminnallisia tavoitteita tai tuloarvioita koskevassa muutosesityksessä selvitetään muutoksen vaikutus määrärahoihin.

Talousarvioon tehtävät muutokset on esitettävä kirkkovaltuustolle talousarviovuoden aikana. Talousarviovuoden jälkeen talousarvion muutoksia voidaan käsitellä vain poikkeustapauksissa. Talousarvion muutosehdotusta ei voida tehdä kirkkovaltuustolle tilinpäätöksen allekirjoittamisen jälkeen.

Muutoksista täydellisessä yhteistaloudessa olevien seurakuntien talousarvioon ei tarvitse hankkia seurakuntaneuvosten lausuntoja (KJ 15:6, 2).

5. Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman sisältö ja rakenne

Seurakunnan talousarviossa on

- yleisperustelut
- käyttötalousosa
- tuloslaskelmaosa
- investointiosa
- rahoitusosa

5.1. Yleisperustelut

Yleisperusteluissa luodaan katsaus yleiseen taloudelliseen kehitykseen. Perusteluissa voidaan esittää tietoja kansantalouden yleisestä tilanteesta, koko kirkon sekä seurakunnan taloudellisesta asemasta. Samoin arvioidaan talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitteen laadintaan vaikuttaneet yleiset ja paikalliset kehitysnäkymät, painopistealueet ja rahoitusvaihtoehdot. Verotulojen arviointi on olennainen osa yleisperusteluja.

Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitteen valmistelun pohjana on voimassa oleva toiminta- ja taloussuunnitelma. Tästä syystä yleisperusteluissa esitetään näkemykset ja arviot edellisen toiminta- ja taloussuunnitteen toteutumisesta sekä mahdollisista tilanteiden ja olosuhteiden muutoksista ja niiden vaikutuksista suunnitteluun.

Yleisperusteluissa esitetään myös selvitys seurakunnan henkilöstöstä ja henkilöstön kehittämistä. Henkilöstösuunnitelmassa suunnitellaan henkilökunnan määrällinen ja seurakunnan tavoitteiden saavuttamista tukeva osaamisen kehitys suunnittelukaudella. Seurakunta luo oman henkilöstöpoliittisen linjauksensa siitä, miten henkilöstöstä pidetään huolta ja miten esim. rekrytoidaan uusia työntekijöitä. Henkilöstösuunnitelmaan sisällytetään sekä uudet palvelussuhteet että olemassa olevien palvelussuhteiden lakkauttaminen. Myös muut henkilöstöjärjestelyt, jos ne ovat oleellisia seurakunnan toiminnan ja talouden kannalta, esitetään henkilöstösuunnitelmassa. Henkilöstösuunnitelma on suunnitteluvuosien osalta suuntaa antava, ei sitova.

Henkilöstösuunnitelman toteutumista voidaan seurata henkilöstötilinpäätöksessä. Kirkkohallitus on antanut yleiskirjeessään 19/1999 suosituksen henkilöstötilinpäätöksen laatimisesta osana vuosittaista toimintakertomusta.

5.2. Käyttötalousosa

5.2.1. Käyttötalouden rakenne

Seurakunnan toimintaa ohjataan käyttötalouden avulla. Talousarvion käyttötalouden osassa kirkkovaltuusto hyväksyy toiminnalliset tavoitteet sekä osoittaa tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot toimintayksiköille ja työaloille tehtävän tai tehtävien hoitamiseen.

Käyttötalouden osassa esitetään toimintayksikkö-/työalakohtaiset tulot ja menot. Tuloihin ja menoihin sisältyvät ulkoiset tulot ja menot sekä sisäiseen laskutukseen perustuvat tulot ja menot. Käyttötalouden osassa tai sen perusteluissa määritellään, onko talousarvio kirkkovaltuustoon nähden sitova brutto- vai nettomääräisenä (netto tarkoittaa toimintakatetta).

Poistot voidaan ottaa käyttötalouden osaan kustannuslaskennallisena eränä poistojen ja arvonalentumisten kohtaan kustannuslaskennalliset tarpeet huomioon ottaen.

Kuva 3. Seurakunnan käyttötalousosa

KÄYTTÖTALOUSOSA					
TOIMINTAYKSIKKÖ/TYÖALA					
TOIMINTA-AJATUS/PERUSTEHTÄVÄ					
PÄÄTAVOITTEET/PAINOPISTEALUEET					
KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS					
PERUSTELUT					
	Edellinen tilinpäätös	Kuluvan vuoden TA	Talous- arvio	TS2	TS3
Tunnusluvut					
TALOUS Toimintatulot Toimintamenot Toimintakate					
Poistot ja arvonalentumiset Laskennalliset erät Työalakat					

5.2.2. Toiminnalliset tavoitteet

Toiminnallinen tavoite on kirkkovaltuuston talousarviossa **toimintayksikölle/työalalle tehtävä-**kohtaisesti **hyväksymä määrärahan käyttötarkoitusta**, seurakunnan palvelujen **määrää** tai **laa-**tua tai toiminnan **kehittämissuuntaa** ohjaava tavoite.

Toiminnalliset tavoitteet voidaan asettaa **määrä-**, laatu-, taloudellisuus- ym. **tavoitteina** sen mukaan, **mitä** eri **toimintayksiköissä/työaloilla** katsotaan tarkoituksenmukaiseksi ja **mahdolli-**seksi **käyttää**. Tavoitteet ja painopistealueet johdetaan seurakunnan toiminta-ajatuksesta. Ne asetetaan **tunnuslukuina**, **mikäli** mahdollista. Tavoitteet voidaan asettaa **myös** sanallisesti. Ta-voitteet on kuitenkin **asetettava siten, että** niiden **toteutumista** voidaan arvioida.

Toiminnallisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi seuraavantyyppiset tavoitteet:

- Jokaisen jumalanpalveluksen suunnittelussa on **työntekijöiden lisäksi** ainakin yksi seura-kuntalainen
- Kaikki **työmuodot** osallistuvat vuorollaan jumalanpalveluksen valmisteluun
- **Kerran** kuukaudessa jumalanpalvelus on **jonkin** alueen tai **järjestön** tai **erityisryhmän** kanssa suunniteltu

- Siunaustoimitukset järjestetään siten, että kanttori voi osallistua ainakin joka toiseen muistotilaisuuteen
- Toimituskeskusteluihin varataan aikaa vähintään tunti
- Talvella järjestetään yksi rippikoulu ja kesällä kuusi rippikoulua. Rippikouluilla pyritään tavoittamaan 95 % ko. ikäluokasta.
- Luodaan nuorisotyön/diakoniatyön/vanhustyön arviointijärjestelmä
- Diakoniatyössä keskusteluun pääsee x päivän sisällä.
- Perhetyötä varten perustetaan eri työmuotoja edustava yhteistyöryhmä, jonka toimintaa arvioidaan
- Järjestetään vähintään xx nuorisokerhoa/ konserttia / keskustelutilaisuutta vuoden aikana
- Kehitetään alueellista yhteistyötä x asiassa kunnan kanssa
- Yhteistoimintaa naapuriseurakuntien kanssa lisätään esim.lapsityön/ taloushallinnon/ rippikouluj en/ sij aisuuksien hoidon osalta
- Koululais- ja opiskelijatyötä lisätään yhteistyönä oppilaitosten kanssa. Tavoitteena on xx kohtaamiskertaa työntekijää kohden vuodessa.
- Seurakunta toimii esimerkkinä ympäristöasioissa
- Työpisteittäin järjestetään kerran kuukaudessa kaikkien siellä toimivien yhteistyökokous (vahtimestari, siivooja, lastenohjaaja, nuorisotyöohjaaja, diakoniatyöntekijä, kanttori, pappi)

Määrälliset tavoitteet kuvaavat vain pieneltä osin sitä toimintaa mitä seurakunta tekee. Tärkeintä seurakunnan toiminnassa ovat ne vaikutukset, joita seurakunnan työllä on. Tämä ei kuitenkaan estä sitä, etteikö toiminnalle voitaisi ja etteikö sille pitäisi asettaa määrällisiäkin tavoitteita.

Seurakunnassa on paljon sellaisia toimintoja, joihin määrällisiä tavoitteita on erittäin vaikea soveltaa tai määrälliset tavoitteet eivät yksinkertaisesti sovi kuvaamaan toimintaa. Tällöin on perusteltua käyttää sanallisia ja laadullisia tavoitteita tai päämääriä.

Tavoitteet hyväksytään kirkkovaltuustossa karkealla tasolla siten, että jokaista toimintayksikköä tai työalaa kohti esitetään 1-5 keskeistä toiminnallista/taloudellista tavoitetta. Näiden tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan läpi toimintavuoden aina toiminnan ja talouden raportoinnin yhteydessä sekä toimintakertomuksessa tilinpäätöksen yhteydessä.

Seurakuntayhtymään kuuluvat paikallisseurakunnat ovat lain mukaan toiminnallisesti itsenäisiä. Talouden osalta ne ovat kuitenkin alisteisia seurakuntayhtymälle ja yhteinen kirkkovaltuusto käyttää paikallisseurakuntien talouden osalta päätösvaltaa. Kirkkojärjestyksen määräys siitä, että kirkkovaltuusto hyväksyy toimintasuunnitelmat ja seurakunnan toiminnalliset tavoitteet, ei seurakuntayhtymien osalta ole täysin riidaton eikä selkeä. Juridisesti toimintasuunnitelmien hyväksyminen seurakuntayhtymään kuuluvassa paikallisseurakunnassa on seurakuntaneuvoston eikä yhteisen kirkkovaltuuston tehtävä.

Toiminta ja talous muodostavat kuitenkin seurakuntayhtymissä yhden kokonaisuuden. Toiminnan ja talouden yhteensovittamisen näkökulmasta on perusteltua ja tarkoituksenmukaista, että yhteinen kirkkovaltuusto voisi tietyllä tasolla hyväksyä paikallisseurakuntien seurakuntaneuvostojen hyväksymät toimintasuunnitelmat samassa yhteydessä kuin se hyväksyy niiden talousarviot. Menettelytavoista on tarkoituksenmukaista sopia seurakuntayhtymien sisällä.

Käytännössä tämä voisi tapahtua esimerkiksi siten, että yhtymissä paikallisseurakuntien seurakuntaneuvostot hyväksyisivät oman seurakuntansa toimintasuunnitelmat ja toiminnalliset tavoitteet samassa yhteydessä kuin tekevät omat talousarvioehdotuksensa ja että ne esitettä-

siin jollakin tasolla - joskaan ei välttämättä kovin konkreettisina - yhteiselle kirkkovaltuustolle, joka voisi merkitä ne tiedoksi samalla, kun se vahvistaa asianomaisen seurakunnan talousarvion.

Tavoitteiden toteutumisen arviointia käytetään toiminnan ohjauksen välineenä. Tavoitteiden toteutumista voidaan arvioida vuoden aikana ja tilinpäätöksen yhteydessä mm. seuraavilla tavoilla:

- Onko menty tavoitteen osoittamaan suuntaan ?
- Ovatko kehittämistoimenpiteet onnistuneet?
- Onko tavoitteet saavutettu?

5.2.3. Määrärahat ja tuloarviot

Kirkkojärjestyksen mukaan talousarvioon otetaan toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot. Määräraha on kirkkovaltuuston talousarviossa toimintayksikölle/työalalle antama euromäärältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuutus varojen käyttämiseen. Tuloarvio on kirkkovaltuuston talousarviossa toimintayksikölle/työalalle asettama tulotavoite. Talousarvioon merkitään määrärahat ja tuloarviot bruttoluvuin vähentämättä tuloja menoista tai menoja tuloista.

Talousarvion hyväksymisen yhteydessä kirkkovaltuusto päättää, ovatko määrärahat ja tuloarviot toimintayksiköitä/työaloja sitovia netto- vai bruttomääräisinä. Nettomääräinen sitovuus tarkoittaa sitä, että sitovuustaso on toimintayksikön tai työalan toimintakate.

5.2.4. Sisäisten menojen ja tulojen ottaminen määrärahaan ja tuloarvioon

Sisäiset erät ovat toiminnan ja talouden ohjauksen ja seurannan kannalta tärkeitä. Tämän vuoksi talousarvion määrärahat ja tuloarviot sisältävät myös ne sisäiset erät, joihin toimintayksikkö/työala voi vaikuttaa. Sisäiset erät tulisi myös eritellä, jotta jo talousarvion laadintavaiheessa voidaan tuloslaskelmaosasta tuottaa myös ulkoisen tuloslaskelman mukainen tuloslaskelma-arvio perustelutietoihin.

Ulkoiset, kirjanpitolain mukaiset tuloslaskelma, tase ja rahoituslaskelma on laadittava ilman sisäisiä eriä. Täten seurannassa talousarvion tuloslaskelmaosasta laaditaan kaksi toteutumisvertailua, toisessa sisäiset erät ovat mukana ja toisesta ne on eliminoitu. Käyttötalouden toteutumisvertailussa sisäiset erät ovat mukana kuten talousarviossakin. Kirjanpidossa joudutaan erottelemaan sisäiset ja ulkoiset menot ja tulot joko erillisen koodin tai sisäisen menon menotilin ja sisäisen tulon tulotilin avulla.

Sisäisten vuokrien avulla seurakunnan kiinteistötoimen kustannukset kohdistetaan niille toimintayksiköille/työaloille, joiden käytössä kiinteistöt ovat. Sisäiset vuokrat näkyvät kiinteistötoimen tulona ja toimintayksikön/työalan menona.

Jos seurakunnassa peritään sisäisiä vuokria, olisi johdonmukaista, että seurakunnan kiinteistöhallinto olisi keskitetty ja näin suunnitelmapoistot sisältyisivät kiinteistöhallinnon kustannuksiin ja sen laskuttamiin sisäisiin vuokriin. Tällöin seurakunnan muilta toimintayksiköiltä laskutettavat sisäiset vuokrat sisältyisivät myös pääomakustannukset ja toimintayksiköiden menot talousarviossa muodostuisivat oikeiksi. Talousarviossa ja tilinpäätöksessä sisäisten menojen ja tulojen tulee olla yhtä suuret.

5.2.5. Perustelut

Käyttötalousoosassa perusteluissa voidaan esittää tietoa ao. toimintayksikön/työalan toiminnasta ja taloudesta. Perustelut eivät ole sitovia, ellei kirkkovaltuusto erikseen päättä jotain kohtaa sitovaksi.

Taloussuunnitelmassa esitetään tarvittaessa toimintayksikön/työalan kohdalla laskennalliset erät yksiköiden kokonaiskustannusten hahmottamiseksi. Laskennalliset erät, joita ovat esim. vyörytyserät, laskennalliset korot ja poistot, eivät sisälly ao. yksikön määrärahaan.

Koska taloussuunnitelma ja toiminta- ja taloussuunnitelma on keskeinen talouden ohjauksen ja johtamisen väline, on toimintayksikön/työalan kokonaiskustannusten esittäminen perusteltua. Laskennallisia eräitä tarvitaan kustannuslaskennassa mm. hinnoittelulaskelmissa, omakustannushintoja ja muita taloudellisuutta mittaavia lukuja laskettaessa. Laskennallisia eräitä ei siirretä taloussuunnitelman tuloslaskelmaosaan, vaan ne ovat perusteluja ja informaatiota.

Mikäli uusi hautausseurakuntalaki tulee voimaan vuoden 2003 loppupuolella taikka vuoden 2004 alussa, kaikki hautausseurakuntaan liittyvät menot ja tulot tulee sisällyttää pääluokkaan 4.

5.2.6. Käyttösuunnitelmat

Käyttösuunnitelmilla tarkoitetaan yksityiskohtaisia toimintayksikön/työalan taloussuunnitelmia, joilla määrärahat tai tulosuunnitelmat on työyksikön tai työalan sisällä jaettu ja jonka puitteissa taloussuunnitelman seuranta tapahtuu.

Seurakunnan taloussuunnitelma ja toiminta- ja taloussuunnitelma rakentuvat toiminnasta k&in. Toimintayksiköt ja työalat hahmottelevat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteensa taloussuunnitelma- ja tuloarvio- ja sitä kautta määrärahatarpeensa ja tuloarvionsa. Toimintayksikön tai työalan taloussuunnitelma laaditaan käyttösuunnitelman muotoon. Tämän jälkeen tavoitteet, määrärahat ja tuloarviot sovitetaan koko seurakunnan taloudellisiin resursseihin.

Kirkkovaltuuston hyväksytyä taloussuunnitelmaa saattaa kirkkoneuvosto sen täytäntöönpanomääräyksiin johtokuntien ja muiden seurakunnan taloussuunnitelmaa vastaavien noudatettavaksi.

Kirkkoneuvosto, seurakuntayhtymissä seurakuntaneuvostot tai johtokunta päättää sen jälkeen käyttösuunnitelmasta, jossa tarkistetaan asianomaisen työalan tai työyksikön käyttösuunnitelmaehdotukseen sisältyvä alustava taloussuunnitelmaehdotus valtuuston päätöksiä vastaavaksi sekä päättää omalta osaltaan tehtävien toteuttamisesta ja määrärahojen käytöstä. Käyttösuunnitelmissa toimintayksiköt ja työalat asettavat valtuuston määrittelemien tavoitteiden kanssa yhdenmukaiset, tarkennetut tavoitteet sekä jakavat määrärahat ja tuloarviot seuraavan tason yksiköille määrärahoiksi ja osatuloarvioiksi. Useissa seurakunnissa toimintayksikön/työalan yksityiskohtainen taloussuunnitelmaehdotus on jo laadittu käyttösuunnitelman muotoon.

5.3. Tuloslaskelmaosa

Tuloslaskelmaosa osoittaa, miten tulorahoitus riittää toiminnan menoihin, korko- ja muihin rahoitusmenoihin, pitkävaikutteisen omaisuuden jaksottamisesta aiheutuviin poistoihin ja arvonalentumisiin.

Käyttötalousoosan toimintayksiköiden/työalojen menot summataan taloussuunnitelman tuloslaskelmaosaan toimintamenoihin ja tulot toimintatuloihin. Erotus esitetään toimintakatteena. Käyt-

tötalousosan menot ja tulot eritellään tuloslaskelmaosassa kirkkovaltuuston määräämällä tarkkuudella.

Talousarvion tuloslaskelmaosassa ilmaistaan seurakunnan toiminnan taloudellinen tulos. Tuloslaskelmaosassa tai sen perusteluissa määritellään kirkkovaltuustoon nähden sitovat määrärahat ja tuloarviot.

5.3.1. Tuloslaskelmaosaan otettavat määrärahat ja tuloarviot

Talousarvion tuloslaskelmaosassa esitetään toimintakatteen jälkeen seuraavat erät:

Verotulot
Verotusmenot
Keskusrahastomaksut
Kirkon keskusrahaston toiminta-avustukset
Rahoitustulot ja -menot
Korkotulot
Muut rahoitustulot
Korkomenot
Muut rahoitusmenot
Poistot
Satunnaiset tulot ja menot
Satunnaiset tulot
Satunnaiset menot

Suunnitelman mukaiset poistot ovat talousarvion tuloslaskelmaosassa seurakunnan tilikauden tuloksen laskemiseksi tarvittava era. Jos poistosuunnitelma on hyväksytty erillisellä päätöksellä, ei poistojen sitovuutta koskevaa päätöstä tarvitse tehdä talousarviossa. Talousarvion tuloslaskelmaosassa ja tilinpäätöksessä käytetään samoin perustein laskettuja poistoja.

Tilikauden tuloksen käsittelyeriä ovat:

Poistoeron muutokset
Vapaaehtoisten varausten muutokset
Rahastojen muutokset

Edellä esitetyt erät eivät ole määrärahoja tai tuloarvioita, koska ne eivät ole rahoitusvaikutteisia eriä. Kirkkovaltuusto hyväksyy kuitenkin niitä koskevat suunnitelmat talousarvion tuloslaskelmaosan hyväksymisen yhteydessä. Kirkkoneuvoston on tilinpäätökseen kuuluvassa toimintakertomuksessa tai sen antamisen yhteydessä tehtävä esitys tilikauden tuloksen käsittelyä tai talouden tasapainottamista koskeviksi toimenpiteiksi.

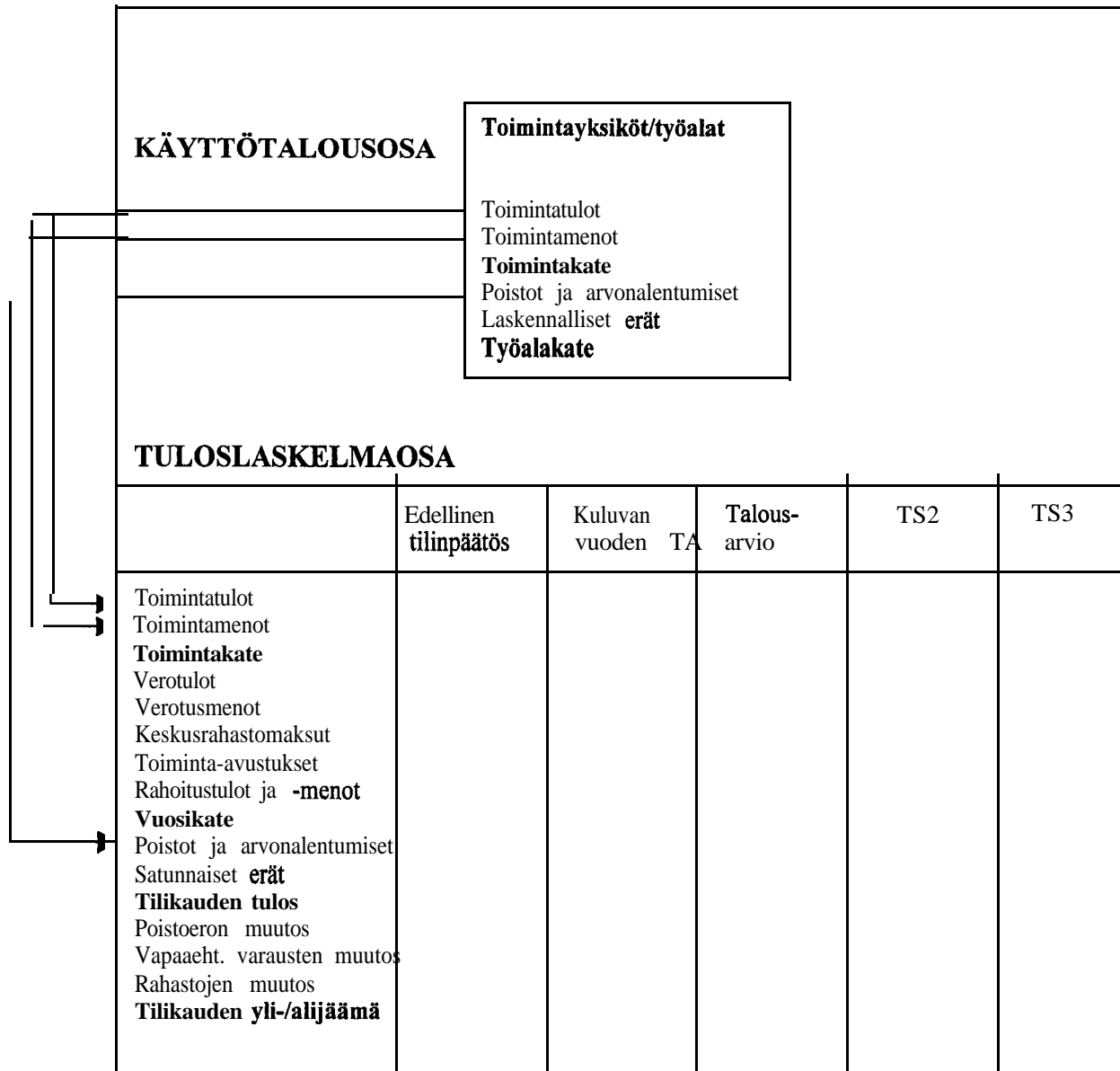
5.3.2. Sisäiset menot ja tulot tuloslaskelmaosassa

Talousarvion tuloslaskelmaosasta tehdään kaksi vertailua; toinen, joka sisältää sisäiset erät ja toinen, josta sisäiset erät on eliminoitu. Virallinen ulkoinen tuloslaskelma ei sisällä sisäisiä eriä. Tuloslaskelma, johon sisäiset erät sisältyvät, esitetään talousarvion perustelutietona tai muutoin talousarvon yhteydessä. Tuloslaskelmavertailussa esitetään vastaavansisältöiset vertailuvuosien tuloslaskelmat.

5.3.3. Käyttötalouden liittyminen tuloslaskelmaosaan

Käyttötalouden toimintayksiköiden/työalojen menot summataan talousarvion tuloslaskelmaosaan toimintamenoihin ja tulot toimintatuloihin. Samoin yhdistetään toimintayksiköiden suunnitelmapoistot ja arvonalentumiset tuloslaskelman asianomaisille riveille.

Kuva 4. Seurakunnan käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa

5.3.3. Tuloslaskelmaosan vertailut

Tuloslaskelmaosan vertailussa esitetään vastaavansisältöiset vertailuvuosien tuloslaskelmaosat sisäiset erät mukaan lukien.

Kuva 5. Talousarvion tuloslaskelmaosan vertailut

	Edellinen tilinpäätös	Kuluvan vuoden TA	Talous-arvio	TS2	TS3
Toimintatulot Myyntitulot Maksutulot Tuet ja avustukset Muut toimintatulot Valmistus omaan käyttöön Toimintamenot Henkilöstömenot Palvelujen ostot Aineet, tarvikkeet ja tavarat Avustukset Muut toimintamenot Toimintakate Verotulot Verotusmenot Keskusrahastomaksut Toiminta-avustukset Rahoitustulot ja -menot Korkotulot Muut rahoitustulot Korkomenot Muut rahoitusmenot Vuosikate Poistot ja arvonalentumiset Suunnitelman mukaiset poistot Arvonalentumiset Satunnaiset erät Satunnaiset tulot Satunnaiset menot Tilikauden tulos Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+) Vapaaehtoisten varausten lisäys (-) tai vähennys (+) Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+) Tilikauden yli-/alijäämä					

5.4. Investointiosa

Investointiosa sisältää investointisuunnitelmat talousarviovuodelle ja suunnitelmavuosille. Useamman vuoden aikana toteutettava investointihanke jaetaan eri vuosille.

Investointiosassa kirkkovaltuusto hyväksyy määrärahat ja tuloarviot investointihankkeille tai hankeryhmille.

Investointiosaan otetaan määrärahat pysyviin vastaaviin aktivoitavien aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden sekä käyttöomaisuus-osakkeiden ja osuuksien hankintamenoihin. Aktivoitavalla hankintamenolla tarkoitetaan tällöin menoa, joka kirjanpidossa on tarkoitus kirjata tasetilille.

5.4.1. Kustannusarvio ja määräraha

Investointiosassa esitetään investointihankkeen tai **hankeryhmän** kokonaiskustannusarvio. Vaikka investoinnin hankintamenon arvioidaan jakaantuvan kahdelle tai useammalle vuodelle, hyväksyy kirkkovaltuusto investoinnin hankintamenoa koskevan **kokonaiskustannusarvion**. Talousarvion perusteluissa todetaan **tällöin, että** investoinnin hankintamenon jaksottamista taloussuunnitelmassa voidaan tarkistaa kokonaiskustannusarvion rajoissa talousarviossa, tilinpäätöksen hyväksymisen yhteydessä tai erillisellä kirkkovaltuuston talousarvion muutospäätöksellä.

Investoinnin hankintamenoon varataan **määräraha** arvioidun rahan **käytön** mukaisena. Määrärahaan talousarviossa ei vaikuta se, onko investointia varten muodostettu investointivaraus. Lisäksi esitetään **edellisenä** tai **edellisinä** vuosina hankkeeseen **käytetty määräraha**, kuluvan talousarviovuoden **määräraha** ja suunnitelmavuosille arvioitu **käyttötarve**.

Jos **hankkeen** tai **hankkeen** osan toteuttaminen **viivästyy** talousarvioon arvioidusta **aikataulusta**, jaksotetaan investoinnin rahoitustarve uudelleen suunnitelmavuosille.

Kuva 6. Seurakunnan talousarvion investointiosa

INVESTOINTIOSA						
	Kustannus- arvio	Ed.vuosien käyttö	Kuluvan vuoden TA	Talous- arvio	TS2	TS3
HANKEA						
HANKEB						
HANKEC						
INVESTOINNIN YHTEENÄ						

5.4.2. Tuloarvio investointiosassa

Talousarvion investointiosassa **esitetään** tuloarviona investointiin saatavaksi arvioitu **rahoitusosuus**, joka voi **olla** avustusta **kirkon** keskusrahastolta tai **valtion** ja muiden **yhteisöjen** rahoitusosuutta investointimenoihin. Rahoitusosuus **merkitään** tuloksi sille vuodelle, jonka aikana oikeuden tuloon arvioidaan seurakunnalle **syntyvän**.

Käyttöomaisuuden myynneistä suunnitelman mukainen **hankintamenojäännös**, kun hankintamenosta on **vähennetty** suunnitelman mukaiset poistot myyntiajankohtaan saakka, käsitellään myös investointiosan tulona.

Käyttöomaisuuden myynnillä tarkoitetaan aktivoitujen aineettomien tai aineellisten **hyödykkeiden** sekä **käyttöomaisuusosakkeiden** ja **-osuuksien myyntiä**. **Käyttöomaisuuden myyntitulo**

merkitään investointiosaan tuloarviona. **Käyttöomaisuuden** myyntitulo otetaan talousarvioon samalla tavoin kuin se **käsitellään** kirjanpidossakin, eli myyntivoitto arvioidaan tuloslaskelmaosan tuloksi ja poistojen oikaisuksi **siltä** osin kuin myyntivoitto on tiedossa, varovaisuuden periaate huomioon ottaen. **Myös** rahoitusosaan otetaan kohtaan tuloarvioituksen korjauserät muuna toimintatulona **käsiteltävän** myyntivoiton vaikutus. **Mikäli** myyntihinnan suorituksen arvioidaan jaksottuvan kahdelle tai useammalle vuodelle, **merkitään** talousarviovuodelta **siirtyväksi** arvioitu myyntisaatava rahoitusosaan kohtaan maksuvahniuden muutokset tai **omalle** rivilleen kohtaan pitkäaikaisten saamisten **lisäys** tai perustelutietoihin.

Vakuutuskorvaukset, jotka **liittyvät** talousarviossa esitettyyn investointihankkeeseen, voidaan **käsitellä** vastaavan **jäännösarvon** osalta investointiosassa tulona tai meno-oikaisuina. **Viimeksi** mainitussa tapauksessa **hankkeen** bruttomeno ja **vakuutuskorvaus** esitetään kuitenkin **bruttomääräisenä**.

5.4.3. Oman valmistuksen käsittely talousarviossa

Kirkkohallitus suosittelee vahvistuksen omaan käyttöön **käsiteltävän** kirjanpidossa siten, että tuloslaskelmaan kirjattavista menoista **vähennetään** ja aktivoidaan **käyttöomaisuuteen** oman **käytön** osuus. Tällöin **käytetään** erillisiä aktivoitujen menojen **tilejä** (**credit-summais**ia). **Mikäli** näin ei voida **jostain** syystä **menetellä**, eliminoidaan oman **käytön** osuuden vaikutus tilikauden tulokseen kirjaamalla varsinaisen toiminnan tuottoihin omaksi **nimikkeekseen** Valmistus omaan **käyttöön**. **Valmistus** omaan **käyttöön** on siis tuloslaskelman **oikaisu**erä, joka ei tule **näkyviin**, **mikäli** tarvittavat menonsiirrot on jo tilikauden kuluessa suoritettu.

Omaan **käyttöön** valmistuksen kirjausvaihtoehtojen vaikutus tulee ottaa huomioon jo **talousarviossa**.

5.4.4. Investointivaraukset ja niiden käyttö

Tuleviin investointeihin voidaan varautua **tekemällä** investointivaraus tilikauden **ylijäämäisestä** tuloksesta. Investointivaraussiirto on **tuloksenkäsittelyerä**, jota varten ei talousarvioon oteta **määrärahaa** tai tuloarviota. Kirkkovaltuusto **hyväksyy** kuitenkin varausta koskevan **suunnitelman** talousarvion tuloslaskelmaosan **hyväksymisen yhteydessä**. Investointivaraus **tehdään** määrättyyn investointihankkeeseen ja varaus **merkitään** purettavaksi **viimeistään** **sinä** vuotena, jolloin investointihankkeesta aletaan **tehdä** suunnitelman mukaisia poistoja. Investointivarausten muutoksilla ei ole vaikutusta talousarvion rahoitusosaan.

Investointivarauksen **käyttö** käyttöomaisuuden hankintamenon kattamiseen kirjataan varauksen **vähennyksenä** tuloslaskelmaan. Varauksen **vähennystä** kumoamaan **merkitään** varauksen **käyttöä** vastaava poistoeron **lisäys**. Investointivarauksen **käyttö** **merkitsee** investointivarauksen muuttamista poistoeroksi, jota varauksen **käyttövuonna** ja seuraavina tilikausina **vähennetään** enintään kyseisen käyttöomaisuushyödykkeen kunkin tilikauden suunnitelmapoiston **verran**.

5.5. Rahoitusosa

5.5.1. Rahoitusosan rakenne

Rahoitusosan rakenne on muuttunut ja ohjeet sen tekemiseen annetaan erikseen.

Talousarvion rahoitusosassa osoitetaan, miten talousarvio vaikuttaa seurakunnan maksuvalmiuteen. Talousarvion rahoitusosa esitetään rahoituslaskelmakaavan muodossa. Rahoitusosa on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa kuvataan varsinaisen toiminnan ja investointitoiminnan kassavirta. Tässä nähdään, miten vuosikate ja muu tulorahoitus riittävät investointimenojen kattamiseen.

Toisessa osassa esitetään rahoitustoiminnan kassavirta. Talousarviota laadittaessa tärkeitä eriä ovat antolainauksen ja lainakannan muutokset. Kohtaan Muut maksuvalmiuden muutokset merkitään talousarviovuoden ja suunnittelukauden aikana tapahtuvat toimeksiantojen varojen muutokset, vaihto-omaisuuden ja saamisten muutokset sekä korottomien velkojen muutokset. Näiden erien muutosten arvioimista ei voida edellyttää talousarviossa.

Rahoitusosa päättyy riviin Kassavarojen muutos.

Tiedossa olevat, merkittävät maksuvalmiuden muutokset suunnitelmakaudella voidaan merkitä omaksi rivikseen rahoitusosaan tai perusteluteksteihin. Lisäinformaationa talousarvion vaikutuksesta seurakunnan maksuvalmiuteen esitetään arvio kassavarojen muutoksesta vuoden aikana.

Kuva 7. Seurakunnan talousarvion rahoitusosa

RAHOITUSOSA					
	Edellinen tilinpäätös	Kuluvan vuoden TA	Talousarvio	TS2	TS3
Varsinainen toiminta ja investoinnit					
Tulorahoitus					
Vuosikate +/-					
Satunnaiset erät +/-					
Tulorahoituksen korjauserät +/-					
Investoinnit					
Käyttöomaisuusinvestoinnit					
Rah.osuudet investointimenoihin +					
Käyttöomaisuuden myyntitulot +					
Varsinainen toiminta ja investoinnit, netto +/-					
Rahoitustoiminta					
Antolainauksen muutokset					
Antolainauksen lisäykset					
Antolainauksen vähennykset +					
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys +					
Pitkäaikaisten lainojen vähennys					
Lyhytaikaisten lainojen muutos +/-					
Muut maksuvalmiuden muutokset +/-					
Rahoitustoiminta, netto +/-					
Kassavarojen muutos +/-					

Antolainojen lisäykset ja vähennykset -kohtaan merkitään taseessa sijoitusten ryhmään kuuluvat antolainojen muutokset. Sen sijaan taseessa vaihtuvien vastaavien lainasaamisiin kirjattavat lainasaamiset merkitään rahoitusosassa kohtaan vaikutus maksuvalmiuteen. Valtuusto voi talousarvion käsittelyn yhteydessä merkitä omaksi rivikseen myös lainasaamisten muutokset tai esittää lainasaamisiin mahdollisesti liittyvää erityisperustelua perustelutekstissa.

Antolainasaamisten lisäykseen merkitään arvio suunnitelmakaudella myönnettävistä antolainoista. Antolainasaamisten vähennykseen arvioidaan seurakunnan myöntämien antolainojen suunnitelmakaudella tapahtuvat lyhennykset.

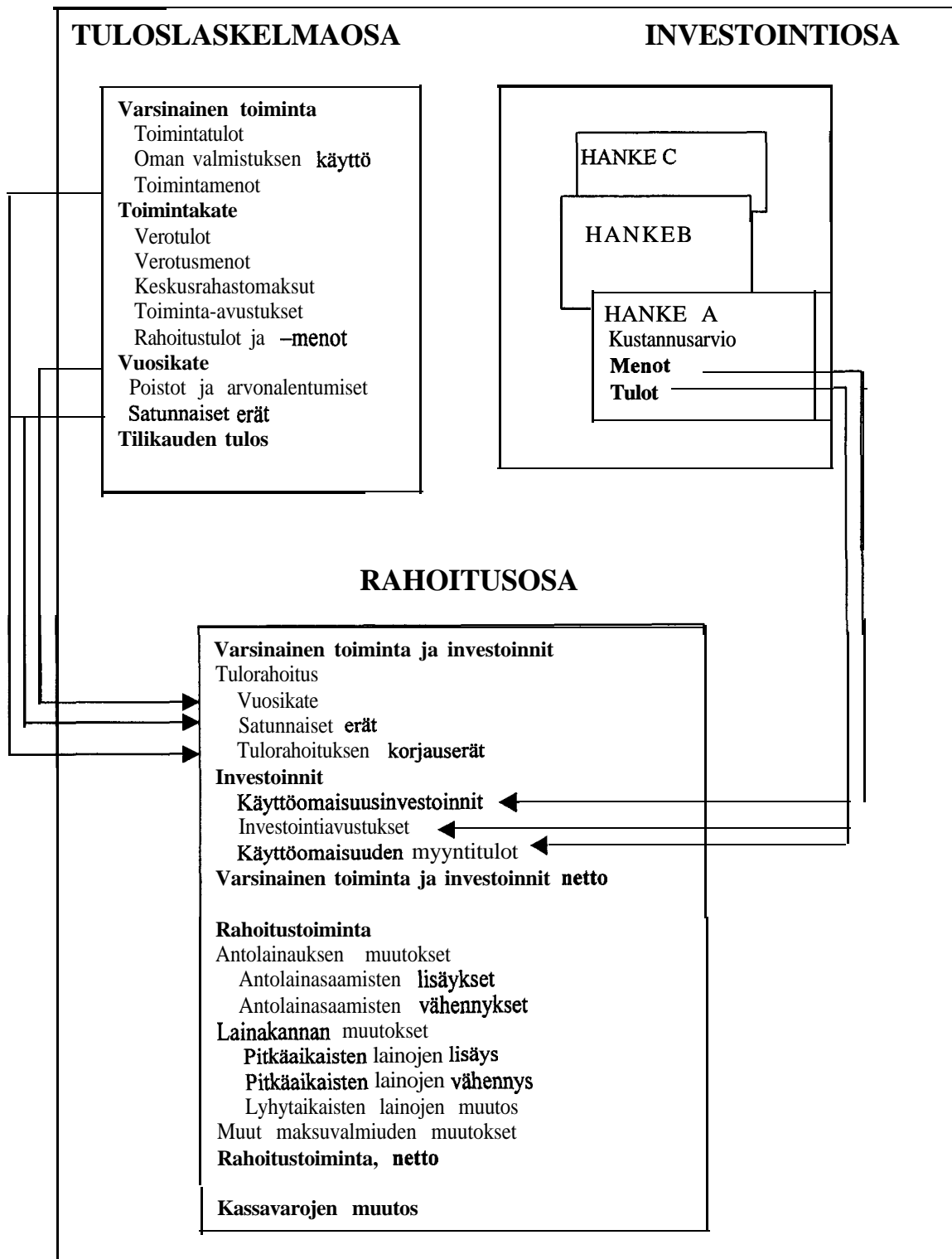
Rahoitusosan pitkäaikaisten lainojen lisäys -kohtaan arvioidaan, kuinka paljon talousarviovuonna ja suunniteltavuosina tarvitaan pitkäaikaista lainaa kattamaan rahoitustarvetta. Vastaavasti lyhytaikaisten lainojen lisäykseen voidaan arvioida lyhytaikaisen rahoituksen tarve.

5.5.2. Tuloslaskelmaosan ja investointiosan liittyminen rahoitusosaan

Vuosikate ja satunnaiset tulot ja menot siirretään tuloslaskelmaosasta rahoitusosaan. Pakollisen varauksen tekeminen lisää kirjanpidossa toimintakuluja. Jos tällainen pakollinen varaus on jo talousarvioon etukäteen arvioitavissa, se otetaan talousarvion toimintamenoihin ja aikaistaan rahoitusosassa.

Investointiosan menot ja tulot esitetään bruttomääräisinä talousarvion rahoitusosassa, kohdassa käyttömaisuusinvestoinnit, riippumatta siitä, onko kirkkovaltuusto hyväksynyt investointiosan määrärahat brutto- vai nettomääräisinä. Investointiosassa arvioidut rahoitusosuudet investointimenoihin esitetään investointien rahan lähteenä samoin kuin käyttömaisuuden myyntitulot.

Kuva 8. Tuloslaskelmaosan ja investointiosan liittyminen rahoitusosaan

6. Talousarvion toteutumisvertailu

Talousarvion toteutumisvertailussa seurataan sekä toiminnallisten tavoitteiden että määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumista. Taloussäännössä määritellään, miten ohjeet talousarvion seurannasta annetaan. Taloussäännön mukaan kirkkovaltuustolle ja kirkkoneuvostolle on an-

nettava kirjanpitoon perustuvia ajan tasalla olevia tietoja niiden laajuus ja laatu huomioon ottaen riittävän usein ja riittävän nopeasti.

Talousarvion toteutumisvertailulla seurataan tuloksen muodostumisen lisäksi talousarvion sitovia eriä, jotka kirkkovaltuusto on hyväksynyt käyttötalousosassa toimintayksiköittäin/työaloittain, investointiosassa hankkeittain/hankeryhmittäin sekä rahoitusosan ja tuloslaskelmaosan sitovia eriä.

Talousarvion toteutumisvertailuun merkitään alkuperäisessä talousarviossa myönnetyt määrärahat ja tuloarviot, niiden muutokset, määrärahan käyttö, tuloerien kertyminen, sekä määrärahan tai tuloerän ylitys tai alitus.

Kirkkojärjestyksen 15 luvun mukaan seurakunnan tilinpäätökseen on sisällytettävä talousarvion toteutumisvertailu. Talousarvion toteutumisvertailu esitetään kirkkovaltuustolle samaa asetelmaa ja esittämistarkkuutta noudattaen kuin alkuperäinen talousarvio.

7. Suunnitteluun liittyviä käsitteitä

Seuraavaan on koottu tässä ohjeessa käytettyjä käsitteitä. Kaikkia käytettyjä, seurakuntahallinnossa yleisesti tunnettuja käsitteitä ei tässä ole erikseen määritelty.

Käyttösuunnitelma

Käyttösuunnitelmat ovat toimintayksikkö-/työalakohtaisia talousarvioita, joissa tarkemmalla tasolla kuin koko seurakunnan tasolla päätetään määrärahojen ja tuloarvioiden määrästä ja joissa asetetaan toimintayksikkö- ja työalakohtaisia tavoitteita.

Laatu

Laatu voi olla joko toiminnan, palvelun tai tuotteen laatua. Toiminnan laatu on toiminnan vaikuttavuutta, virheettömyyttä tai tehokkuutta. Palvelun laatu on seurausta toiminnan laadusta. Palvelun ja tuotteen laatuun vaikuttavat monet toisiinsa yhteydessä olevat työvaiheet, esimerkiksi suunnittelu, tekeminen, toiminta sekä toiminnan jälkeinen palvelu, huolto, seuranta ja palautteen kerääminen ja käsittely.

Laatutavoite

Laatuun liittyvä tavoitetila, jonka mukainen palvelun, tavaran tai niiden yhdistelmän tai asian tilan tulee olla.

Laatutavoitteiden toteuttaminen edellyttää, että kirkkovaltuusto osana muuta toiminnan ja talouden suunnittelua vahvistaa laatuun liittyvät tavoitteet kullakin tehtäväalueella.

Määräraha

Määräraha on kirkkovaltuuston talousarviossa toimintayksikölle/työalalle tehtävä-, vastuuyksikkö- tai menolajikohtaisesti myöntämä markkamäärältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuutus varojen käyttämiseen.

Määrätavoite

Määrää ilmaiseva tavoitetila. Kuinka **paljon** palveluja, tuotteita aikaansaadaan ma&-a-tyllä ajanjaksolla. **Määrä** ilmaistaan kappale-, paino-, tilavuus-, suhde- ym. **maäärä** ilmaisevilla luvuilla.

Operatiivinen suunnittelu

Operatiivisessa suunnittelussa tarkastellaan seurakunnan toimintaa ja taloutta **lyhyellä aikavälillä** (1-3 v.). Lyhyen aikavälin tavoitteet sovitetaan yhteen **pidemmän aikavälin** tavoitteiden ja **päämäärien** kanssa.

Poistot

Poisto on seurakunnan **käyttöomaisuuden** hankintamenosta tilikaudelle jaksotettu osa. Talousarviossa poistot ovat tuloslaskelmaosassa seurakunnan tuloksen laskemiseksi tarvittava era. **Poistosuunnitelman hyväksyy** kirkkovaltuusto. Poistoilla voidaan **ajatel-**la varauduttavan tulevaisuudessa toteutettaviin korvausinvestointeihin.

Rahoitustarpeen kattamiskeinot

Rahoitustarpeen kattamiskeinoilla tarkoitetaan **pitkäaikaisen** vieraan **pääoman** lisäystä, lyhytaikaisen vieraan **pääoman** lisäystä **sekä** rahoitus- ja vaihto-omaisuuteen sitoutuneen **pääoman vähentämistä**.

Strategiat

Strategiat ovat seurakunnan valitsemia **pitkän tähtäyksen** suunnitelmia ja visioita, joilla **seurakunta** suunnittelee parhaiten toteuttavansa toiminta-ajatustaan ja saavuttavansa **työnäyissä** kuvatut **päämäärät**.

Strateginen suunnittelu

Strategisessa suunnittelussa tarkastellaan seurakunnan toimintaa **pitkällä aikavälillä** (4-20 v.). **Siinä** suhteutetaan seurakunnan toiminta ja tavoitteet **ympäristömuutoksiin** ja **pyritään tältä pohjalta tekemään** oikeita asioita oikealla tavalla.

Taloudellisuustavoite

Taloudellisuudella ilmaistaan **sitä**, miten **paljon** on rahaa **käytetty** tietyn seurakunnan tuottaman palvelun tai toiminnan aikaansaamiseen. Taloudellinen tavoite voidaan asettaa **yksikköhintatavoitteena mk/palvelu, mk/tuote, mk/suorite, mk/sijaisuuorite** tai **mk/muu tuotos**.

Talousarvion suoriteperusteisuus

Talousarviossa ja talousarvion toteutumisvertailussa **menot** ja tulot jaksotetaan **suoriteperusteen** mukaisesti. Verotulot **käsitellään** kuitenkin **siitä** poiketen maksuperusteen mukaan. Suoriteperusteisuus tarkoittaa **sitä, että meno** toteutuu, kun palvelu tai suorite vastaanotetaan ja tulo toteutuu, kun palvelu tai suorite luovutetaan. Maksuperusteisuus tarkoittaa **sitä, että meno** toteutuu, kun maksu palvelun tai suoritteiden hankkimisesta maksetaan ja tulo toteutuu, kun maksu palvelun tai suoritteiden tuottamisesta tai **myymisestä** saadaan.

Tilaaajatuottaja –malli

Palvelujen tuottamisen organisointimalli, jossa tilaajana (ostajana) toimii seurakunnan palvelusta vastaava **yksikkö** (esim. hautaustoimi) ja tuottajana (**myyjänä**) palvelun **tekemisestä** vastaava seurakunnan oma **yksikkö** tai **työntekijä** (esim. haudankaivaja) tai seurakunnan ulkopuolinen palvelujen tuottaja (esim. haudankaivuusta vastaava yritys).

Toiminta-ajatus

Toiminta-ajatuksen **kiteytetään** lyhyesti seurakunnan **olemassaolon tarkoitus** ja **perusta**. Toiminta-ajatuksella voidaan kertoa **myös** toiminnan painopisteet ja seurakunnan **tapa** toimia.

Toiminnallinen tavoite

Toiminnallinen tavoite on kirkkovaltuuston talousarviossa **toimintayksikölle** tai **työ-työalalle tehtäväkohtaisesti hyväksymä määrärahan käyttötarkoitusta**, palvelujen **määrää** tai laatua tai toiminnan **kehittämissuuntaa** koskeva tavoite.

Tuloarvio

Tuloarvio on kirkkovaltuuston talousarviossa **toimintayksikölle/työalalle tehtävä-, vastuuyksikkö-** tai tulolajikohtaisesti asettama tulotavoite.

Tuottavuustavoite

Tuottavuudella ilmaistaan sit%, miten **paljon tietyillä resursseilla** (työntekijät, tilat, **määrärahat**) on saatu aikaan seurakunnan toimintaa ja palveluita.

Työalakate

Toimintakatteesta **vähennetään** poistot, **pääoman** korot ja arvonalentumiset **sekä** **laskennalliset erät**, mm. **vyörytyserät**.

Työnäky

Työnäky on osin **selkeä** ja osin utuinen mielikuva seurakunnan tulevasta tavoitetilasta, jossa **tietyinä** ajankohtana tulevaisuudessa halutaan olla. Liikkeenjohdossa **työnäky -termin** synonyyminä käytetään mm. **visio -termiä**.

Vaikuttavuustavoite

Vaikuttavuudella tarkoitetaan **sitä**, miten **paljon** seurakunnan toiminta on ollut sen tai sen **jäsenten** asettamien tavoitteiden mukaista. Vaikuttavuus voi **ilmetä** esim. **kokemuksina** palvelun laadusta. Vaikuttavuutta on vaikea mitata, **mutta sitä** lienee **mahdollista** arvioida mm. seurakuntalaiskyselyin **sekä** palvelujen **käyttäjien** arviona palvelujen tai toiminnan **hyvyydestä**.

Kirkkohallituksen virastokollegio 2 1.5.2002

SEURAKUNNAN JA SEURAKUNTAYHTYMÄN RAHOITUSLASKELMA

SEURAKUNNAN JA SEURAKUNTAYHTYMÄN RAHOITUSLASKELMA

1.	Rahoituslaskelman tarkoitus ja säännöstausta	1
2.	Rahoituslaskehnan rakenne ja kirjausperuste	2
3.	Rahoituslaskelman sisältö	2
	3.1. Varsinaisen toiminnan ja investointien kassavirta	2
	3.1.1. Tulorahoitus	2
	3.1.2. Investoinnit	3
	3.2. Rahoitustoiminnan kassavirta	3
	3.2.1. Antolainauksen muutokset	3
	3.2.2. Lainakannan muutokset	4
	3.2.3. Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	4
	3.2.4. Vaihto-omaisuuden muutos	4
	3.2.5. Pitkäaikaisten saamisten muutokset	4
	3.2.6. Lyhytaikaisten saamisten muutokset	4
	3.2.7. Korottomien pitkä- ja lyhytaikaisten velkojen muutokset	5
	3.3. Valuuttakurssimuutosten huomioon ottaminen	5
	3.4. Kassavarojen muutos	5
4.	Rahoituslaskelman erien muodostaminen	5
	4.1. Varsinaisen toiminnan ja investointien kassavirta	5
	4.2. Rahoitustoiminnan kassavirta	6
	4.3. Kassavarojen muutos	8
5.	Rahoituslaskehnan esitystarkkuus	8
LIITE	Seurakunnan rahoituslaskehna	10

SEURAKUNNAN JA SEURAKUNTAYHTYMÄN RAHOITUSLASKELMA

1. Rahoituslaskelman tarkoitus ja säännöstausta

Kirkkojärjestyksen 15 luvun 3 §:n mukaan talousarviossa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa. Rahoituslaskelman tarkoituksena on laajentaa ja parantaa käsitystä seurakunnan rahoituksen tilasta. Tämä ohje korvaa kirkkohallituksen 24.2.1998 antaman ohjeen numero 5 Seurakunnan ja seurakuntayhtymän rahoituslaskelman laatiminen. Uutta rahoituslaskelma -kaavaa käytetään ensimmäisen kerran laadittaessa vuoden 2003 talousarviota. Ohjeessa seurakunnalla tarkoitetaan jäljempänä myös seurakuntayhtymää, ellei toisin ole sanottu.

Rahoituslaskelman kaava esitettiin vuonna 1998 liikeptiomavirtalaskelmana, kuten kirjanpitolautakunnan kuntajaosto oli antanut yleisohjeen 8.1.1996 kunnan ja kuntayhtymän rahoituslaskelman laatimisesta. Tässä uudessa ohjeessa rahoituslaskelma tehdään kassavirtapohjaisena. Rahoituslaskelman kaikki erät voidaan johtaa suoraan seurakunnan kirjanpidosta. Uuden ohjeen tavoitteena on tehdä yhteenveto seurakunnan todellisesta kassaan perustuvasta rahaliikenteestä ja kassavarojen muutoksesta tilivuoden aikana. Rahoituslaskelma osoitetaan, kuinka paljon seurakunnan varsinaisen toiminnan ja investointien nettokassavirta on yli- tai alijäämäinen. Rahoitustoiminnan kassavirralla osoitetaan, miten alijäämäinen nettokassavirta on rahoituskellisesti katettu tai miten ylijäämä on käytetty seurakunnan rahoitusaseman vahvistamiseen.

Rahoituslaskelman kaava on tämän ohjeen liitteenä

Rahoituslaskelma on keskeinen osa seurakunnan talousarviota ja tilinpäätöstä. Talousarviossa sekä toiminta- ja taloussuunnitelmassa hyväksytään seurakunnan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma on laadittava siten, että edellytykset seurakunnan tehtävien hoitamiseen turvataan (KJ 15: 1,2).

Talousarvioon otetaan seurakunnan tehtävien hoitamisen ja toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat. Tuloarviona siihen on otettava kirkkolain 15 luvun 2 §:ssä tarkoitettu talousarviovuoden kirkollisvero, siihen liittyvät veronosuudet sekä seurakunnan muut tulot. Sen lisäksi siinä on osoitettava, miten seurakunnan rahoitustarve katetaan (KJ 15:3).

Seurakunnan taloudellista kehitystä tulee jatkuvasti seurata. Erityistä huomiota tulee kiinnittää maksuvahniuden ja velkarahoituksen seurantaan ja niiden suunnitteluun. Rahoituslaskelman avulla tarkastellaan, mihin seurakunnan tulot riittävät ja kuinka paljon tarvitaan ulkopuolista rahoitusta. Nykyisten atk-pohjaisten järjestelmien avulla rahoituslaskelman tuottaminen kuukausittain juoksevan kirjanpidon perusteella ei juuri lisää työtä, ja näin saadaan ajoissa ja vaivattomasti hyödyllistä tietoa myös luottamushenkilöille. Rahoituslaskelma edesauttaa tulevien vuosien rahavirtojen ennustamista ja sen avulla voidaan myös suunnitella uusinvestointien rahoittamista sekä riittävän nopeasti reagoida muutoksiin toimintaympäristössä.

Tilikaudelta on laadittava tilinpäätös, johon kuuluvat tuloslaskelma, tase ja niiden liitetiedot sekä talousarvion toteutusvertailu ja kirkkojärjestyksen 9 luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimintakertomus (KJ 9:2). Toteutusvertailun tulee rakenteeltaan vastata ta-

lousarviota. Rahoituslaskelma ja tuloslaskelma ovat seurakunnan kokonaistaloutta kuvaavia laskelmia. Rahoituslaskelma **esitetään** aina **tilinpäätöksen** liitetiedoissa informaationa, joka **täydentää** tuloslaskelman, taseen ja niiden liitetietojen antamaa kuvaa tulorahoituksen riittävydestä, investoinneista, sijoituksista, **pääomarahoituksesta sekä** rahoitusaseman muutoksista.

2. Rahoituslaskelman rakenne ja kirjausperuste

Seurakunnan rahoituslaskelma **esitetään** ns. kassavirtalaskelmana, jossa erikseen on **nähtävissä** varsinaisen toiminnan tulorahoituksen ja investointien vaikutukset nettokassavirtaan **sekä** rahoitustoiminnan nettokassavirta.

Rahoitustoiminnan kassavirtaa koskevassa osassa **esitetään ensin** antolainojen ja lainakan-
nan muutokset. Muihin maksuvalmiuden muutoksiin **sisällytetään** toimeksiantojen varo-
jen ja **pääomien** muutokset, vaihto-omaisuuden, **pitkä-** ja lyhytaikaisten saamisten **sekä** ko-
rottomien **pitkä-** ja lyhytaikaisten velkojen muutokset. Rahoituslaskelman selkeyden säilyt-
tämiseksi esitetään siinä eriteltyinä vain kokonaistalouden kannalta olennaiset **erät**. Varsi-
naisen toiminnan ja investointien **sekä** rahoitustoiminnan nettokassavirtojen yhteenlaskettu
muutos vastaa taseesta laskettua kassavarojen muutosta tilikauden aikana.

Seurakunnan rahoituslaskelma laaditaan varsinaisen toiminnan tulorahoituksen ja inves-
tointien osalta suoriteperusteisesti. **Tämä** tarkoittaa, **että** mm. vuosikatteeseen **sisältyviä**
tuottoja ja kuluja ei oikaista myyntisaamisilla tai ostovelvoilla vaan oikaisu tapahtuu vasta
muiden maksuvalmiuteen vaikuttavien erien muutoksissa rahoitustoiminnan **kassavirta-**
osassa. Samoin rahoituslaskelmassa **esitettävät** tase-erien **lisäykset** ja **vähennykset** perus-
tuvat suoriteperusteisesti kirjattuihin tuloihin ja menoihin.

3. Rahoituslaskelman sisältö

3.1. Varsinaisen toiminnan ja investointien kassavirta

3.1.1. Tulorahoitus

Tulorahoituksen **osatekijät eritellään** yksityiskohtaisesti tuloslaskelmassa. **Tästä** syystä ra-
hoituslaskelmaan otetaan vuosikate **sekä** satunnaiset **erät**, jotka tuloslaskelmassa **esitetään**
vuosikatteen **jälkeen**.

Vuosikate saattaa **sisältää** eriä, jotka vaikuttavat muitten rahoituslaskelman tietojen laske-
miseen. Rahoituslaskelman selkeyden vuoksi vuosikate otetaan suoraan tuloslaskelmasta ja
vuosikatteen korjaukset **esitetään rivillä** Tulorahoituksen korjaukset. **Korjaukset** ovat
käyttöomaisuuden myyntivoitot, **mikäli** ne on esitetty toiminnan muissa tuotoissa, **sekä** toi-
minnan muihin kuluihin merkityt **käyttöomaisuuden** myyntitappiot.

Satunnaiset **erät esitetään** tuloslaskelman mukaisina. **Myös** satunnaisissa **erissä** esitetyt
käyttöomaisuuden myyntivoitot ja -tappiot **esitetään rivillä** tulorahoituksen korjaukset.

Näiden korjausten jälkeen investointien ryhmässä esitettävät käyttöomaisuuden myyntitulot esitetään myyntihintojen mukaisina.

Suunnitelmapoistojen oikaisuina kirjatut myyntivoitot ja -tappiot sisältyvät käyttöomaisuuden myyntituloihin, eikä niitä oikaista rahoituslaskelmassa.

Lisäksi rahoituslaskelman tulorahoitusta joudutaan oikaisemaan **tuloslaskelmaan** mahdollisesti kirjatuilla pakollisilla varauksilla, jotka eivät ole rahan käyttöä. Vastaavasti pakollisten varausten käyttö menojen ja menetysten kattamiseen oikaistaan vähentämällä tulorahoitusta rahoituslaskelmassa. Pakollisten varausten **lisäykset** ja **vähennykset** netotetaan ja esitetään osana tulorahoituksen korjauseeriä.

Kuluksi tai tuotoksi kirjatut kurssierot vaikuttavat vuosikatteeseen. Niitä ei oikaista, koska ne **sisältyvät** taseen rahoitukseen vaikuttavien erien muutoksiin. Mikäli kurssitappiot on aktivoitu taseen siirtosaamisiin ja **vastaerä** on merkitty **valuuttamääräisen** saamisen vähennykseksi tai **valuuttamääräisen** velan **lisäykseksi**, kurssitappio ei silloin vaikuta rahoituslaskelman laatimiseen, koska kurssiero **sisältyy** automaattisesti rahoitustoiminnan kassavirran eriin.

3.1.2. Investoinnit

Investoinneilla tarkoitetaan rahoituslaskehnassa pysyviin vastaaviin **käytettyjä** varoja tilivuoden aikana. Investointimenot ja niihin saadut rahoitusosuudet **esitetään rahoituslaskelmassa bruttomääräisinä**. Investointimenot ovat **sekä** osakkeiden ja osuuksien ostoja että aineettomien ja aineellisten **hyödykkeiden** investointeja. **Tällaiset osakkeet** ja osuudet ovat pysyvien vastaavien sijoitukset **-ryhmässä esitettäviä** osakkeita. Rahoituslaskelman **Investoinnit -nimikkeellä** esitetään myös käyttöomaisuuden myyntihintaiset myyntitulot.

Investoinnit ja käyttöomaisuuden myynnit sekä rahoitusosuudet investointeihin **esitetään rahoituslaskelmassa** suoriteperusteisina. Investointimenona **esitetään** rahoituslaskelmassa myös hankintameno tai sen osa, joka on katettu investointivarauksella tai -rahastolla. **Käyttöomaisuuden** ennakkomaksut **käsitellään** kuten **käyttöomaisuusinvestoinnit**.

Ostovelat, jotka johtuvat **investoinneista** ja joita ei ole **vielä** maksettu, **sisältyvät** luonteensa mukaisesti **pitkä-** tai lyhytaikaisten korottomien velkojen muutokseen. Investointeihin saatavat rahoitusosuudet **sekä käyttöomaisuuden** myyntituotot, joita ei ole **vielä** saatu rahana, **sisältyvät** samoin luonteensa mukaisesti **pitkä-** tai lyhytaikaisten saamisten muutokseen.

3.2. Rahoitustoiminnan kassavirta

3.2.1. Antolainauksen muutokset

Seurakunnan **myöntämät** lainat, jotka taseessa **esitetään** pysyvien vastaavien **ryhmässä** Sijoitukset (lainasaamiset, muut saamiset) **käsitellään** ryhmässä Antolainauksen muutokset.

Lainojen **lisäykset** vähentävät kassavirtaa ja lainojen takaisinmaksut **lisäävät** kassavirtaa. Antolainojen muutoksina **esitetään** erikseen lainojen **lisäykset** ja lainojen lyhennykset.

3.2.2. Lainakannan muutokset

Rahoituslaskelma osoittaa, miten seurakunnan rahoitusrakerme on tilivuoden aikana **muut-**tunut. Pitkäaikaisten lainojen lisäys osoittaa, kuinka **paljon** seurakunta on tilivuoden aikana ottanut uutta **pitkäaikaista** lainaa tai uusinnut **sitä**.

Pitkäaikaisten lainojen **vähennykseen** merkitään seurakunnan pitkäaikaisten lainojen lyhennykset tilivuoden aikana. Huomattava on, **että** em. lainanlyhennykset on yleensä **mer-**kitty edellisvuoden **tilinpäätöksessä** taseen lyhytaikaisiin lainoihin. Näin ollen rahoituslas-
kelman pitkäaikaisen vieraan **pääoman vähennys** poikkeaa taseesta **nähtävästä** vieraan **pää-**oman **vähennyksestä**, joka vastaa yleensä **tilinpäätösvuotta** seuraavana **vuonna** erääntyvien pitkäaikaisten lainojen **määrää**.

Lyhytaikaisten lainojen lisäys osoittaa, kuinka **paljon** seurakunta on tilivuoden aikana **otta-**nut uutta lyhytaikaista lainaa tai uusinnut **sitä**. Lyhytaikaisten lainojen **vähennys** osoittaa, kuinka **paljon** seurakunta on tilivuoden aikana **lyhentänyt** lyhytaikaisia lainojaan. Lyhytai-
kaisten lainojen **lisäykset** ja **vähennykset** esitetään rahoituslaskelmassa nettona.

Lyhytaikaisten lainojen muutoksissa **esitetään** tilikauden aikana otettujen ja **takaisinmak-**settujen, vuoden **sisällä** erääntyvien lainojen muutokset tilikauden aikana.

3.2.3. Toimeksiantojen varojen ja **pääomien** muutokset

Toimeksiantojen varat osoittavat seurakunnan hoidossa olevien varojen **määrän** ja toimek-
siantojen **pääomat** osoittavat velat, **joista** seurakunta vastaa toimeksiantajille.

Mikäli lahjoitusrahaston **tuotto** (korkotuotto, osinkotuotto tms.) **lisätään** toimeksiantojen varoihin ja **pääomiin** ja varojen **käyttö vähennetään** varoista ja **pääomista siten, että** ne ei-
vat vaikuta vuosikatteen **määrään**, **eivät** erien muutokset vaikuta rahoituslaskehaan.

3.2.4. Vaihto-omaisuuden muutos

Vaihto-omaisuusostojen aktivointi taseeseen **lisää** vuosikatteen määrää, vaikka ostot on maksettava kassavaroilla. Siksi vaihto-omaisuuden lisäys tilikauden aikana **vähennetään** rahoitustoiminnan kassavirta-osassa. Vaihto-omaisuuden **vähennys** taas **lisätään** rahoitus-
toiminnan kassavirta-osassa.

3.2.5. Pitkäaikaisten saamisten muutokset

Saamisia ovat vaihtuvien vastaavien saamisten **ryhmässä** esitetyt **pitkäaikaiset** saamiset (myyntisaamiset, lainasaamiset, **muut** saamiset ja siirtosaamiset).

3.2.6. Lyhytaikaisten saamisten muutokset

Saamisia ovat vaihtuvien vastaavien saamisten **ryhmässä** esitetyt lyhytaikaiset saamiset (myyntisaamiset, lainasaamiset, **muut** saamiset ja siirtosaamiset).

3.2.7. Korottomien pitkä- ja lyhytaikaisten velkojen muutokset

Korottomina velkoina **käsitellään** saadut **ennakot**, ostovelat, muut velat ja siirtovelat. Koska tähän ryhmään kuuluvat **pitkäaikaiset** velat ovat harvinaisia, ne yhdistellään lyhytaikaisten velkojen kanssa.

3.3. Valuuttakurssimuutosten huomioon ottaminen

Pitkäaikaisten saamisten ja lainojen muutoksiin vaikuttavat **myös** valuuttakurssien muutokset, vaikka tällöin ei ole kyse rahoitustapahtumasta. Rahoituslaskelman kannalta **epäolennaiset** valuuttakurssimuutosten aiheuttamat rahoitusmuutokset **sisällytetään** pitkäaikaisten saamisten ja lainojen muutokseen, vaikka ne johtuvat vuosikatteeseen **sisältyvien rahoituskulujen** ja -tuottojen **ryhmään** kirjatusta kurssieroista. Niitä ei **siten** oteta erikseen huomioon rahoituslaskelmassa. **Olellaiset** valuuttakurssien muutokset, jotka ovat vaikuttaneet vuosikatteeseen, **esitetään** rahoituslaskelmassa **omana eräänä** muitten maksuvalmiuden muutosten **ryhmän viimeisenä nimikkeenä** "Valuuttakurssimuutosten aiheuttama **lisäys/vähennys**". Tämä era on vastaavasti **sisällytettävä** vuosikatteen **korjauserään**, jotta kurssimuutokset huomioidaan vain **kerran** rahoituslaskelmassa.

Lyhytaikaisten saamisten ja velkojen valuuttakurssimuutokset **sisältyvät tilinpäätöksessä** ao. tase-erien muutokseen. Niitä ei oteta erikseen huomioon rahoituslaskelmassa.

3.4. Kassavarojen muutos

Varsinaisen **toiminnan** ja investointien nettokassavirran ja rahoitustoiminnan **nettokassavirran** yhteen laskemalla saadaan **seurakunnan** kassavarojen muutos tilikauden aikana.

Likvidien kassavarojen **määrästä** tilivuoden lopussa **vähennetään** kassavarojen **määrä** tilivuoden alussa. **Laskelman tämä** osa osoittaa kassavarojen **määrän** ja sen muutoksen tilivuoden aikana. **Likvidejä** kassavaroja ovat rahoitusarvopaperit **sekä** rahat ja **pankkisaamiset**.

4. Rahoituslaskelman erien muodostaminen

4.1. Varsinaisen toiminnan ja investointien kassavirta

Tulorahoitus

- + Vuosikate (tuloslaskelmasta)
- + Satunnaiset tuotot (tuloslaskelmasta)
- Satunnaiset kulut (tuloslaskelmasta)

Tulorahoituksen korjaukset

- + **Käyttöomaisuuden** myyntivoitot (tuloslaskelman toiminnan muista tuotoista)
- + **Käyttöomaisuuden** myyntitappiot (tuloslaskelman toiminnan muista kuluista)
- + **Käyttöomaisuuden** myyntivoitot (tuloslaskelman satunnaisista tuotoista)

- + Käyttöomaisuuden myyntitappiot (tuloslaskelman satunnaisista kuluista)
- + Pakolliset varaukset tilikauden lopussa (taseen Vastattavaa kohta C)
- Pakolliset varaukset tilikauden alussa.(edellisen taseen Vastattavaa kohta C)
- = ***Tulorahoituksen korjaukset***

Investoinnit

- Aineettomat hyödykkeet (lisaykset)
- Aineelliset hyödykkeet (lisaykset)
- Osakkeet ja osuudet (lisaykset)
- ± Käyttöomaisuuden ennakkomaksut (lisaykset ja vähennykset)
- = ***Käyttöomaisuusinvestoinnit rahoituslaskelmassa***
- + Rahoitusosuudet investointimenoihin
- + Käyttöomaisuuden myyntitulot (sisältäen myyntivoitot ja -tappiot)

Investointitiedot saadaan joko pääkirjanpidosta tai käyttöomaisuuskirjanpidosta. Investoinnit käyttöomaisuuteen voidaan laskea myös taseen muutosten kautta lisäämällä muutoksiin tilikauden poistot ja huomioimalla em. myynneistä aiheutuneet muut erät tuloslaskelmassa.

Käyttöomaisuuden myyntitulot sisältävät käyttöomaisuuden luovutuksesta saadut myyntihinnat myyntilaskujen tai muiden myyntitositteiden mukaan bruttomääräisinä.

Investointivarausten käyttöä investointeihin ei huomioida rahoituslaskelmassa.

4.2. Rahoitustoiminnan kassavirta

Antolainaus

Antolainasaamisten lisaykset

Taseen Sijoitukset:

- + Lainasaamiset 3 1.12.
- Lainasaamiset edellisenä vuonna 3 1.12.
- + Muut saamiset 3 1.12.
- Muut saamiset edellisenä vuonna 3 1.12.
- + Em. erien lyhennykset tilikauden aikana
- = ***Antolainasaamisten lisäykset***

Antolainasaamisten vähennykset

Lainasaamisten ja muiden saamisten lyhennykset tilikauden aikana.

Lainakannan muutokset

Pitkäaikaisten lainojen lisäys:

- + Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta
- + Lainat julkisyhteisöiltä
- + Lainat muilta luotonantajilta 3 1.12. taseessa
em. lainat edellisessä taseessa 3 1.12.
- + em. lainojen lyhennykset tilikauden aikana
- + lyhytaikainen osa (lyhennysosuus **pitkäaikaisia** lainoja 3 1.12.)
- + lyhytaikainen osa (lyhennysosuus pitkäaikaisia lainoja edell. taseessa 3 1.12.)
- = ***Pitkäaikaisten lainojen lisäys***

Pitkäaikaisten lainojen vähennys

Em. pitkäaikaisten lainaerien lyhennykset tilikauden aikana

Lyhytaikaisten lainojen muutos

- + Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta
- + Lainat julkisyhteisöiltä
- + Lainat muilta luotonantajilta 3 1.12. taseessa
Em. lainat edell. taseessa 3 1.12
- + Em. lainojen lyhennykset tilikauden aikana **sekä** eliminoidaan pitkäaikaisten
lainojen lyhennysosuuden muutokset
Lyhytaikainen osa (lyhennysosuus **pitkäaikaisia** lainoja 3 1.12.)
- + Lyhytaikainen osa (lyhennysosuus **pitkäaikaisia** lainoja edell. taseessa 3 1.12)
- = ***Lyhytaikaisten lainojen muutos***

Lainojen muutoksen tarkistuslaskelma:

- + Lainat edellisessä taseessa 3 1.12.
- + Nostot **pääkirjanpidon** tapahtumista
Lyhennykset **pääkirj** anpidon tapahtumista
- ± Lainojen lyhennysosuuden muutos
- = ***Lainat 31.12.***

Muut maksuvalmiuden muutokset

Toimeksiantojen varojen ja **pääomien** muutokset

- Toimeksiantojen varat 3 1.12.
- + Toimeksiantojen varat edell. taseesta 3 1.12.
- + Toimeksiantojen **pääomat** 3 1.12.
Toimeksiantojen **pääomat** edell. taseesta 3 1.12.
- = ***Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset***

Vaihto-omaisuuden muutos

- Vaihto-omaisuus 3 1.12.
- + Vaihto-omaisuus edell. taseesta 3 1.12.
- = ***Vaihto-omaisuuden muutos***

Pitkäaikaisten saamisten muutos

Saarniset 31.12.
+ Saamiset edell. taseesta 3 1.12. .
= ***Pitkäaikaisten saamisten muutos***

Lyhytaikaisten saamisten muutos

Saamiset 31.12.
+ Saamiset edell. taseesta 3 1.12.
= ***Lyhytaikaisten saamisten muutos***

Korottomien **pitkä-** ja lyhytaikaisten velkojen muutos

+ Saadut ennakot 3 1.12.
+ Ostovelat 3 1.12.
+ Muut velat 3 1.12.
+ Siirtovelat 3 1.12.
- Vastaavat **tase-erät** edell. taseesta 3 1.12.
= ***Korottomien **pitkä-** ja lyhytaikaisten velkojen muutos***

4.3. Kassavarojen muutos

+ Rahat jankkisaamiset 31.12.
+ Rahoitusarvopaperit 3 1.12.
Rahoitusarvopaperit edellisestä taseesta 3 1.12.
Rahat ja pankkisaamiset edellisestä taseesta 3 1.12.
= ***Kassavarojen muutos***

Rahoituslaskelman **täsmäytys** saadaan kassavarojen muutoksen avulla. Muutoksen tulee olla yhtä suuri kuin varsinaisen toiminnan ja investointien **sekä** rahoitustoiminnan **nettokassavirrat yhteensä**.

5. Rahoituslaskelman esitystarkkuus

Rahoituslaskelmassa **esitetään** tilivuoden lukujen **lisäksi** vertailutiedot **edelliseltä** tilivuodelta. Rahoituslaskelmassa ei **esitetä** otsikkorivejä **lukuun** ottamatta **rivejä**, joissa ei ole lukuja a kuluneena **eikä** vertailutilivuosina.

Rahoituslaskelmassa **esitettyjä** eriä voidaan **lisätä**, **mikäli** se on oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi rahoituksesta **merkityksellistä**. Tällainen erittely voidaan **tehdä** esimerkiksi silloin, kun valuuttakurssien muutosten takia pitkäaikaisten lainojen muutos on ollut olennainen. Vaikka kurssimuutokset **eivät** olekaan toiminnan rahoituksesta johtuvia, on ne huomioitava rahoituslaskelmassa. **Vähäiset** kurssimuutosten vaikutukset voidaan kuitenkin yhdistää **erään**, josta se on aiheutunut.

Rahoituslaskelma voidaan **esittää** 1 .000 euron tarkkuudella. Se on kuitenkin **tarkoituksen-** mukaista laatia suoraan kirjanpidon tiedoista automaattisesti **omana** raporttinaan, jolloin tarkkuus on **sama** kuin kirjanpidossa.

Talousarvion rahoituslaskelmaosan ja **tilinpäätöksen** rahoituslaskelmaosan rivien ei tarvitse olla **yhteneväiset**. Seurakunnan ja **seurakuntayhtymän** talousarvio **sekä** toiminta- ja **talous-** suunnitelma-ohjeen mukaan talousarviosta voidaan **jättää** pois arviot talousarviovuoden ja suurmittelukauden aikana tapahtuvista toimeksiantojen varojen ja **pääomien** muutoksista, vaihto-omaisuuden ja saamisten muutoksista **sekä** korottomien velkojen muutoksista. **Tiedossa** olevat, **merkittävät** maksuvalmiuden muutokset suunnitelmakaudella voidaan **merkitä** omaksi rivikseen rahoitusosaan tai perusteluteksteihin.

SEURAKUNNAN RAHOITUSLASKELMA

LIITE

Varsinaisen toiminnan ja investointien kassavirta

Tulorahoitus

Vuosikate	XXX	
Satunnaiset erät	+/- XXX	
Tulorahoituksen korj auserät	<u>+ / - XXX</u>	XXX

Investoinnit

Käyttöomaisuusinvestoinnit	XXX	
Rahoitusosuudet investointimenoihin	- XXX	
Käyttöomaisuuden myyntitulot	- XXX	- XXX

Varsinaisen toiminnan ja investointien nettokassavirta +/- XXX

Rahoitustoiminnan kassavirta

Antolainauksen muutokset

Antolainasaamisten lisäykset	- XXX	
Antolainasaamisten vähennykset	<u>XXX</u>	+/- XXX

Lainakannan muutokset

Pitkaaikaisten lainojen lisäys	+ XXX	
Pitkaaikaisten lainojen vähennys	- XXX	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	<u>+/- XXX</u>	+/- XXX

Muut maksuvalmiuden muutokset

Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	+/- XXX	
Vaihto-omaisuuden muutos	+/- XXX	
Pitkaaikaisten saamisten muutos	+/- XXX	
Lyhytaikaisten saamisten muutos	+/- XXX	
Korottomien pitkä- ja lyhytaik. velkojen muutos	+/- XXX	+/- XXX

Rahoitustoiminnan nettokassavirta +/- XXX

Kassavarojen muutos +/-XXX

Kassavarojen muutos

Kassavarat 3 1.12	XXX	
Kassavarat 1.1.	<u>-XXX</u>	+/- XXX